БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 30 (7060) | 1955 оной февралиин 5 суббото | Сэн 20 мүнгэн.

Барилгын хүдэлмэриие үргэнөөр ябуулха

Эхэ оронноймнай ажалшад Коммунистическэ партиингаа сэсэн мэргэн хүтэлбэри доро ажахынгаа бүхы һалбаринуудые хурдан түргэнөөр хүгжөөнэ, жэлһээ жэлдэ шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлажа байна. Советскэ засагай үедэ үзэгдөөгүй ехээр хүгжэһэн оронноймнай хүндэ промышленность социалистическэ экономикын дам саашанхи хүгжэлтын үндэһэ һууринь болонхой. Бидэнэй бэхи индустриальна база хадаа үргэн хэрэглэлэй эд бараа ехээр үйлэдбэрилхэ, богони болзор соо хүдөө ажахые эрид хүгжөөхэ арга олгоно. Парти, правительствомнай хүндэ промышленностиингаа туйлалтада түшэглэн, ажалшадай материальна ба культурна ажабайдалые улам саашадань һайжаруулха талаар советскэ хүнүүдэй урда тон хүндэтэй зорилго табяа.

Энэ зорилгые бэелүүлгэдэ, илангаяа ажалшадай культурна ажабайдалые улам һайжаруулгада советскэ барилгашад ехэхэн үүргэ эзэлнэ. Тиимэһээ, Коммунистическэ парти, Советскэ правительство барилгашадай Бүхэсоюзна зүблөө һаяхан зарлажа, тэдэнэрэй урда шэнэ зорилгонуудые табиба.

Һүүлэй жэлнүүдтэ орон доторнай барилгын хүдэлмэри тон ехээр ябуулагдажа байна. Жэл бүхэндэ улам олоор бодхоогдожо байгаа байрын гэрнүүдэй, һургуулинуудай, больницануудай, мүн промышленна предприятинуудай барилгануудта мүнгэ зөөри урдынхиһаа бүри ехээр һомологдоно. Тэрэ тоодо мүн манайшье республика дотор барилгын хүдэлмэри дайнай урда тээхиһээ һураггүй ехээр үргэдхэгдөө. Гансахан «Бурмонголгорстрой» трест нёдондо жэлдэ 1953 онойхидо орходоо хүдэлмэрез 40 процентээр дээшэлүүлээ. Трестын барилгын участогуудта хэдэн ажалаа һайнаар шудалһан олон мастернууд ургажа гараа.

Республикымнай барилгын организацинууд хүдэлмэридөө зарим тэды амжалта туйлабашье, үшөөл хангалтагүйгөөр ажаллана. Барилгын кварталнуудай, һарын түсэбүүд саг болзор соогоо дүүргэгдэнэгүй; ажалай эмхидхэлэй муу дээрэһээ барилгын өөрынь үнэ химдаруулагданагүй, мүн шанарынь хангалтагүй. Тэрэшэлэн аймцентрнүүдтэ, городууд болон предприятинуудта гэр байрануудай, клубуудай тон удаанаар баригдажа байһаниие тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Иимэ хангалтагүй хүдэлмэриин шалтагаан юуб гэхэдэ, барилгын объектнүүд дээрэ ажалай түрүү арга, дүй дүршэлнүүд үргэнөөр хэрэглэгдэдэггүй, ажал ехэтэй хүдэлмэринүүд механизацилагдадаггүй байна. Барилгын участогуудые материально-техническэ хэрэгсэлнүүдээр таһалдалгүйгөөр хангаха ябадал эмхидхэгдэнэгүй. Тиихэдэ ажалшадай депутадуудай районно, городской Соведүүд барилга хэхэ газарнуудые саг соонь сүлөөлжэ үгэнгүйгөөр барилгын түсэбэй дүүргэлтэдэ һаад ушаруулдаг зантай. Барилгын хүдэлмэриин нобшордог үшөө нэгэ шалтагаан гэхэдэ, барилгын организацинуудай хүтэлбэрилэгшэд түхэреэн жэл соо хүдэлмэреэ нэгэ жэгдээр ябуулхын, социалистическэ мүрысөөндэ бүхы барилгашадые хабаадуулхын түлөө шангаар тэмсэнэгүй.

Энэ жэлдэ республикымнай барилгашадай урда ехэнүүд зорилгонууд табигдана. «Бурмонголгорстрой» трестын хүдэлмэришэд нёдондоной хиһюо бүри ехэ хүдэлмэри хэхэ, олон гэрнүүдые ашаглалгада оруулха юм. Тэдэнэр үйлэдбэри дээрээ индустриальна шэнэ аргануудые нэбтэрүүлэн хүдэлмэрилөө хадаа энэ зорилгоёо бэелүүлжэ шадаха байна.

Барилгын хүдэлмэриин темпые эрид шууд дээшэлүүлхын тулада бии байһан механизмуудые дүүрэн хүсөөрнь ашаглаха, списогтэ байһан хүдэлмэришэдөө бараниень гол түлэб хүдэлмэри дээрэ табиха ба тэдэниие барилгын материалаар гүйсэд хангаха шухала. Барилгашадай Бүхэсоюзна зүблөөн дээрэ шлакоблок, түмэр-бетоноор барилга хэхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдаа. Манай республикада тэдэ материал үйлэдбэрилхөөр баригдажа байһан комбинат мүнөө жэлдэ ашаглалгада оруулагдаха ёһотой.

Тус комбинат баригдажа байбашье, хирпиисын хэрэглэмжэ ойрын хэды жэлдэ ехэ байһаар зандаа үлэнэ. Тиимэһээ БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи барилгын материалнуудай управлени хирпиисэ үйлэдбэрилгые бүхы хэмжээгээр үргэдхэхэ уялгатай. Хирпиисын шабар худхалгые үшөө һайнаар механизацилха, галдалга дээрэ суута мастер Дувановай хүдэлмэриин дүй дүршэл үргэнөөр хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Республикынгаа барилгын организацинуудые гээгдэлһээнь гаргахын тула городуудай, аймагуудай партийна, советскэ органууд тэдэнэй хүдэлмэридэ онсо анхарал хандуулжа, дээрэ дурсагдаһан дутагдалнуудые усадхаха, социалистическэ мүрысөө үргэн далайсатайгаар дэлгэрүүлхэ хэрэгтэнь туһалха зэргэтэй.

Организаци бүхэнэй барилгашад! Партийна, профсоюзна организацинуудайнгаа хүтэлбэри дотор бүхы хүсэеэ элсүүлэн хүдэлмэрилжэ, барилга хэхэ талаар табадахи табанжэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө шангаар тэмсэе.

ВЦСПС-эй секретариадта

Научна инженерно-техническэ обществонууд тухай

Научна инженерно-техническэ обществонууд тухай ВЦСПС-эй секретариат тогтоол баталан абаа. СССР-эй арадай ажахые саашадань хүгжөөлгэ шэнэ түрүү техникэ байгуулгада, мүн наукын туйлалтануудые, ухаалан зохёолгын ба уралан шарижуулгын дурадхалнуудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгэдэ научна ба инженерно-техническэ обществонуудай бүри эдэбхитэйгээр хабаадалсахые эринэ гэжэ тус тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ. Үйлэдбэриин техническэ түрүү дүй дүршэлые шэнжэлэн согсолжо үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, техническэ эрдэмээ ба мэргэжэл шадабарияа дээшэлүүлхэ хэрэгтэнь хүдэлмэришэдтэ саг үргэлжэ туһаламжа үзүүлхэ тухай тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Гэхэ зуура, эдэ обществонуудай хүдэлмэридэ ехэ дутуунууд бии. Тэдэнэр научно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй олонитын организаци боложо үшөө шадаагүй. Эдэ обществонууд наука ба техникын шэнэ туйлалтануудые һулаар дэлгэрүүлдэг, түрүү дүй дүршэлые шэнжэлхэ ба дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ дутамагаар туһалдаг, түрүү техникые предприятинуудта үргэнөөр хэрэглэхэ тухай оролдолго багаар гаргадаг байна.

Научна инженерно-техническэ обществонуудай хүдэлмэриие һайжаруулха, энэ хэрэгтэ инженернүүд, технигүүд ба үйлэдбэриин новаторнуудые хабаадуулха зорилгоор научна инженерно-техническэ обществонууд үйлэдбэриин һалбаринуудта тааралдуулан научно-техническэ горно общество, машина бүтээлгын промышленностиин научно-техническэ общество, хүнгэн промышленностиин научно-техническэ общество, хүдөөгэй ба ой модоной ажахын научно-техническэ общество гэхэ мэтэ болгон шэнэдхэн байгуулагдаа. Хамта дээрээ научно-техническэ 21 общество байгуулагдаха юм.

Обществонуудые шэнэдхэн байгуулгатай холбоотой бүхы хүдэлмэри үнгэргэхын тулада ВЦСПС-эй дэргэдэ ВСНИТО гэжэ эмхидхэлэй бюро байгуулагдаа.

1955 оной түрүүшын хахадай турша соо научно-техническэ бүхы обществонуудые шэнэдхэн байгуулхаар ба хүтэлбэрилхы органуудыень һунгахын тулада тус тус һалбаринуудай научно-техническэ обществонуудай бүхэсоюзна конференцинүүд зарлагдахаар хараалагдаа.

(ТАСС).

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХОЁРДОХИ СЕССИ

СССР-эй дүрбэдэхи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси февралиин гурбанда Москвада, Кремлёвско Ехэ ордон соо нээгдээ.

Национальностьнуудай Соведэй заседани үдэрэй 12 часта, Союзай Соведэй заседани—3 часта болоо.

Һунгуулиин Пенджикентскэ № 292 округһоо (Таджикска ССР), һунгуулиин Колымска № 576 округһоо (Якутска АССР) гаража ошоһон депутадуудай орондо Национальностьнуудай Соведэй депутадуудые һунгалга тухай Мандатна комиссиин Түрүүлэгшэ депутат **И. Д. Назаренкын** элидхэлые Национальностьнуудай Совет шагнаа. Эдэ округуудһаа депутадууд боложо Х. Мавлянова, К. С. Андрианов һунгагдаһан байна.

Союзай Соведэй заседани дээрэ депутат **И. Д. Мустафаев** мандатна комиссиин элидхэл хэһэн байна. Һунгуулиин Белорецкэ № 361 округһоо Союзай Соведэй депутадаар Ф. А. Визгаловай һунгагдаһан тухай тэрэ мэдээсээ.

Палатанууд хадаа Мандатна комиссинуудай элидхэлнүүдые баталһан ба шэнээр һунгагдаһан депутадуудай эрхэ түлөөлэлгыень зүб гэжэ мэдэрһэн байна.

Палатануудай ами амяарандаа хэһэн заседанинууд дээрэ сессиин зүбшэхэ зүйлдэ доро дурсагдаһан асуудалнуудые оруулха гэһэн шиидхэбэри абтаа:

1. СССР-эй 1955 оной Гүрэнэй бюджет тухай ба СССР-эй 1953 оной Гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ тухай.

2. Уласхоорондын байдал ба СССР-эй Правительствын гадаадын политика тухай.

3. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталалга.

* * *

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани үдэшын табан часта нээгдээ. Зал дотор олон тоото айлшад — Московско промышленностиин түрүүшүүл, столицын интеллигенциин түлөөлэгшэд, Советскэ Армиин сэрэгшэд байлсаа. Дипломатическа корпусой, советскэ ба хариин хэблэлэй ложонуудта хүнүүд олоор һуубад.

Түрүүлэгшын столой саана Союзай Соведэй Түрүүлэгшэ **А. П. Волков**, Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ — **В. Т. Лацис**, Союзай Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшонор **Н. Т. Кальченко, А. А. Лебедев, В. П. Мжаванадзе, З. С. Омарова**, Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшонор **Н. Е. Авхимович, П. Т. Комаров, М. Султанова, П. Г. Тычина** гэгшэд һууба.

Нүхэд **Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, А. И. Кириченко, П. К. Пономаренко, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, М. А. Суслов, Н. Н. Шаталин** правительственна ложонуудта ерэжэ һуубад. Депутадууд болон айлшад нэрьесэ альга ташажа тэдэниие угтана. Хүл дээрээ бодон зогсоно.

СССР-эй 1955 оной Гүрэнэй бюджет тухай ба СССР-эй 1953 оной Гүрэнэй бюджедые дүүргэлтэ тухай элидхэл хэхын тулада түрүүлэгшэ депутат **В. Т. Лацис** СССР-эй Финансын министр депутат **А. Г. Зверевтэ** үгэ үгэнэ.

—Арадай ажахые хүгжөөхэ, советскэ арадай материальна ба культурна хэмжээе дээшэлүүлхэ, манай социалистическэ гүрэнэй экономическа хүсэ шадалые ба өөрыгөө хамгаалха шадабариие бэхижүүлхэ талаар Коммунистическэ партиин ба Советскэ правительствын табиһан зорилгонуудта үндэһэлэн СССР-эй 1955 оной Гүрэнэй бюджет зохёогдоһон байна, — гэжэ нүхэр Зверев хэлээ.

Промышленностиие, хамагай түрүүндэ, хүндэ индустриие саашадань үргэдхэхын тулада шухала хэрэгтэй болохо мүнгэн зөөри бюджедээр хараалагдана. Хүндэ промышленностиие түргэнөөр хүгжөөлгэ социализм байгуулха ба коммунизмын замаар манай ороной амжалтатайгаар урагшаа дабшаха талаар шиидхэхы зорилго байһан ба байһан зангаараашье үлэнэ.

Хүдөө ажахые түргэнөөр ургуулан дэбжүүлхын ба арадай хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилгые ехэ болгохын тулада хэрэгтэй болохо мүнгэн зөөри бюджедээр мүн лэ хараалагдана.

Үнгэрһэн жэлэй дүнгүүдые тобшоор шэнжэлэн харуулха зуураа, 1954 оной турша соо промышленностиин валовой продукци 13 процентээр нэмээ, энэнь 1950 оной үйлэдбэриин хэмжээндэ орходоо 65 процентээр ехэ байна гэжэ элидхэлшэ хэлээ. Промышленностиие мүнөө жэлдэ хүгжөөхэ талаар правительствын тогтооһон программые бэелүүлээд байхадаа табан жэлэй түсэбэй даалгабаринуудые үлүүлэн дүүргэжэ шадахабди. Энэ түсэбэй ёһоор промышленна үйлэдбэри 1955 ондо 1950 оной хэмжээндэ орходоо, багсаахада, 70 процент ургахаар хараалагдаһан байна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөхэ талаар парти ба правительствын хараалһан программые колхознигууд, МТС-үүд болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд амжалтатайгаар бэелүүлжэ байна. 1954 ба 1955 онуудта ургаса хуряажа абахын тулада түсэбтэ даалгабариин ёһоор 1954 ондо 13 миллион гектар шэнэ ба боро газар хахалагдаха байһан аад, 17,6 миллион гектар хахалагдаа.

Арадай хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилгэ нилээд ехээр нэмээ.

Социалистическэ үйлэдбэриин үргэдхэгдэһэнэй ба ажалай бүтээсын дээшэлһэнэй ашаар, СССР-эй национальна доход 1954 ондо 11 процентээр ургажа, 1950 онойхидо орходоо нэгэ хахад дахин ехэ болоо. Энэ хадаа арадай ажахын бүхы һалбаринуудта мүнгэн зөөри һомололгые саашадань ехэдхэхэ ба хүн зоной олзо доходые дээшэлүүлхэ ябадал хангаа.

СССР-эй 1953 оной Гүрэнэй бюджет иимээр дүүргэгдээ гэбэл, орошонь гаргашануудһаа 25,1 миллиард түхэригөөр ехэ байгаа. Тиихэдэ 1954 оной бюджет багсаамжын мэдээгээр орошонь гаргашануудһаа 4,7 миллиард түхэригөөр ехэ байна.

СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ түсэбтэй зохилдуулан табигдаһан 1955 оной гүрэнэй бюджедые элидхэлшэ саашадаа тайлбарилан хэлэжэ эхилнэ. Орошоороо 589,6 миллиард түхэриг ба гаргашаараа—562.9 миллиард түхэриг байхаар, орошонь гаргашаһаа 26,7 миллиард түхэригөөр үлүү ехэ байхаар —иимэ бюджет СССР-эй Верховно Соведэй баталамжада табигдаба.

1955 ондо арадай ажахые хүгжөөлгэдэ ба социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта гүрэнэй бюджедээр нилээд ехэ мүнгэн зөөри һомологдохо байна.

Ороной арадай ажахые хүгжөөлгэдэ һомологдоһон мүнгэн зөөриин ехэнхи хубинь хүндэ индустрида зорюулагдана. Энэ хадаа металлургическа, нүүрһэнэй, нефтянной, энергетическэ ба химическэ промышленностиин үйлэдбэриие, машина бүтээлгые ба хүндэ индустриин бусад һалбаринуудые нилээд ехэдхэхэ арга боломжо олгохо юм.

Хүдөө ажахые шэнэ шэнэ машинанууд ба зэбсэгүүдээр хангаха, шэнэ ба боро газарнуудые саашадань ашаглажа, тарилгын талмайе үргэдхэхэ, малажалдаа тэжээлэй бата бэхи база бии болгохо хэрэгтэ ехэ мүнгэ зөөри үгтэхэ байна.

Промышленностиие, хүдөө ажахые ба социалистическэ экономикын бусад һалбаринуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ мүнгэн зөөри зорюулхадаа, —гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэнэ,—манай гүрэн арадайнгаа ажабайдалай хэмжээе саг үргэлжэ дээшэлүүлхэ талаар бата найдамтай үндэһэ һуури бии болгоно. Үргэн хэрэглэлэй эд товарнуудта гүрэнэй рознична сэнгүүд табанжэлэй үнгэрһэн дүрбэн жэлэй турша дотор 25-һаа дээшэ процентээр химдаруулагдаһан байха юм. Рознична сэнгүүдые химдаруулха талаар табан жэлэй түсэбөөр хараалагдаһан даалгабари болзорһоо урид дүрбэн жэл соо дүүргэгдэе. Хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай бодото салин хүлһые дээшэлүүлхэ талаар табанжэлэй түсэбөөр хараалагдаһан хэмжээн мүн лэ болзорһоо урид дүүргэгдэбэ. Бүхы табанжэл соо 35 процентээр дээшэлхэ даалгабаритай байһан аад, 1950 онойхитой зэргэлүүлхэдэ бодото салин хүлһэ 1954 ондо 37 процентээр дээшэлһэн байха юм. Колхознигуудай мүнгэн ба натуральна олзо доходууд нилээд ехээр ургаба.

Ороной өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые бэхижүүлхэ шухала байһан тухай элидхэлшэ саашадаа хэлэбэ. 1955 оной гүрэнэй бюджет дотор ороной өөрыгөө хамгаалха гаргашануудта 112,1 миллиард түхэриг һомолхоор хараалагданхай.

Союзна республикануудай бюджедүүд тухай хэлэхэ зуураа, тэдэнэр хадаа республикануудта хэгдэхэ ехэ хэмжээнэй ажахын ба культурна барилгануудые шухала хэрэгтэй мүнгэн зөөреэр хангаха байна гэжэ министр тэмдэглэбэ.

Бюджедэй орошын ургаха үндэһэ һууринь болохо ажахын доторой нөөсэлгэнүүдые ехэдхэхэ тухай асуудалда элидхэлэй нилээд ехэ хубинь зорюулагдаба.

Социалистическэ предприятинууд ба ажахын организацинуудһаа орохо мүнгэн зөөри бюджет дотор шиидхэхы удхашанартай байха юм, 1955 ондо тэдэнь бүхы орошын 84 процент болохо байна. Энээнтэй дашарамдуулан, ажахын доторой нөөсэлгэнүүдые ехэдхэхэ ба арадай ажахыда бии байгаа резервнүүдые хүсэд дүүрэнээр элирхэйлэн элсүүлхэ гээшэ тон шухала байна.

Социалистическэ ажахыһаа ородог олзо доходууд хадаа предприятинуудай ба ажахын организацинуудай үйлэдбэриингөө түсэбүүдые, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ ба продукциин өөрынь үные химдаруулха талаар үгтэһэн даалгабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэһэнһээ, материальна, ажалай ба мүнгэнэй ресурснуудые нарин нягтаар арьбалһанһаа бүримүһэн дулдыдаха юм.

Министерствонуудэй бүхы дээрээ үйлэдбэриингөө түсэбүүдые дүүргээд байхадань, олон тоото предприятинууд программаяа дүүргээгүй байжа байдаг, тэрээн дээрэһээ боложо хэдэн миллиард түхэригэй промышленна продукци оромнай дутуугаар абана гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Зарим предприятинууд ба ажахын организацинууд элбэг болоһон продукцинуудаар даалгабаряа үлүүлэн дүүргэбэшье, шухала хэрэгтэй продукцинуудые үйлэдбэрилхэ түсэбөө дүүргэдэггүй байха юм. СССР-эй Министрнүүдэй Совет иимэ ёһые гүрэн түрэдэ хохидол ушаруулна гэжэ буруушааха зуураа, дан шухала бэшэ ба элбэг болоһон гүйсэгүй зүйлнүүдые министерствонууд ба зургаануудай түсэбһөө гадуур үйлэдбэрилхэ ябадалые хоримжолһон юм.

1955 ондо ажахын доторой нөөсэлгэнүүдые ба бюджедэй орошые ехэ болгохын тула промышленностиин продукциин өөрынь үные 4,5 процентээр химдаруулха ба барилгын үные 3 процентээр химдаруулха тухай арадай ажахын түсэбөөр тогтоогдоһон даалгабариие дүүргэхэ шухала байна.

Ажалай бүтээсые саашадань дээшэлүүлхэ гээшэ продукциин өөрынь үные химдаруулха ба ажахын доторой нөөсэлгэнүүдые ехэдхэхэ гол шухала нүхэсэл мүн.

1954 ондо продукциин өөрынь үные химдаруулха ба нөөсэлгые ехэдхэхэ талаар үгтэһэн даалгабариие дүүргээгүй дээрэһээ СССР-эй Ой модоной промышленностиин, СССР-эй Нүүрһэнэй промышленностиин, СССР-эй Үнгэтэ металлургиин, СССР-эй Мяха ба һүнэй продуктнуудай промышленностиин, СССР-эй Загаһанай промышленностиин ба бусад зарим министерствонууд элидхэл дотор шүүмжэлэгдэбэ.

Үйлэдбэриингөө түсэбые, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ ба продукциин өөрынь үные химдаруулха даалгабариие зарим предприятинуудай дүүргэдэггүй ябадал ехэнхидээ тэдэ предприятинуудай бүхы хүдэлмэриһөө шалтагаалдаг байна гэжэ дүршэл харуулна. Фабрика ба заводуудай нэгэ жэгдээр хүдэлмэрилхэ гээшэ угаа ехэ удхашанартай юм. Түүхэй эдүүд ба материалнуудые арьбалха, элдэб янзын нэмэлтэ гаршануудые ба гээлтэ хоролтонуудые эрид шууд багадхаха ябадалда ажахын хүтэлбэрилэгшэд ехэ анхарал табиха зэргэтэй.

Үргэн хэрэглэлэй зүйлнүүдэй үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ, хүн зониие ажаһуудалай талаар хангалга һайжаруулха ёһотой нютагай ба кооперативна промышленностиин предприятинуудта ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, продукциин өөрын үные химдаруулха, ажахын доторой нөөсэлгэнүүдые ехэдхэхэ ехэхэн резервнүүд бии байна. Гэхэтэй хамта, нютагай промышленностиин ба олзоборилгын кооперациин олон предприятинууд эдэ резервнүүдые һулаар ашаглана, үйлэдбэриингөө программые дүүргэнэгүй, гарза хохидолдо ороно.

Гүрэнэй бюджедэй орошын түсэбые заатагүй дүүргэхэ ябадал хадаа финансова органууд болон банкнуудай тон шухала зорилго мүн. Тэдэнэр ажахын доторой нөөсэлгэнүүдые бэхижүүлгэдэ, тэдээниие гамтайгаар, үрэ ехэтэйгээр, ашаглалгада туһалха ёһотой.

Коммунистическэ партиин ЦК, Советскэ правительство,—гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ,—барилгын индустриие бэхижүүлгэдэ зорюулһан шухала шиидхэбэринүүдые һүүлэй үедэ гаргаа, энэнь барилгын индустриальна аргануудай хэрэглэлгые бүхы хэмжээгээр үргэдхэхэ байна. Барилганууд дээрэ ажахын тоосоое бэхижүүлгэ, тэдээнэй финансова ажахые зүбөөр эмхидхэлгэ хадаа барилгын үные химдаруулгада ехэхэн удхашанартай. Министерствонүүд болон зургаануудта проектнүүд ба сметэнүүдые зохёолгын хойноһоо хиналтые һайжаруулха хэрэгтэй, проектнүүд болон сметэнүүдтэ үлүү юумэнүүдые оруулжа болохогүй.

Хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ хэмжээ-ябуулгануудта мүнгэ һомолхо тухай элидхэлшэ хэлэнэ. Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй һаяхан болоһон Пленум орооһо тарянай валовой суглуулбариие ойрын таба-зургаан жэлэй туршада жэл бүриин 10 миллиардһаа доошо бэшэ пүүдээр, малажалай гол шухала продуктнуудай үйлэдбэриие хоёр-хоёрһоо үлүү дахин ехэдхэхэ программа хараалһан байна. Орооһо тарая үйлэдбэрилгые ехэдхэлгэдэ, малажал хүгжөөлгэдэ зорюулагдаха мүнгэн зөөри һомололгонуудай саашанхи ургалта СССР-эй Гүрэнэй бюджет дотор хараалагданхай.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие дэбжээхэ талаар парти, правительствын бэелүүлжэ байгаа хэмжээ-ябуулганууд хадаа колхозуудай ниитын ажахые бэхижүүлгэ хангана, колхозууд болон колхознигуудай натуральна ба мүнгэн олзо доходуудай таһалгаряагүй ургаха ябадалда хүргэнэ. Колхозуудай хубаагдадаггүй фонднуудта мүнгэн зөөри оруулгын дээшэлжэ ба капиталовложенинүүдэй ургажа байһан ябадал хадаа колхозуудай экономико болон финанснуудай бэхижэһые харуулһан шухала баримта мүн. Колхозуудта мүнгэн зөөри һомололгодо 1955 ондо 18 тухай миллиард түхэриг гаргашалагдаха байна, тиихэдэ 1953 ондо 12,5 миллиард, 1952 ондо 10,9 миллиард түхэриг гаргашалагдаһан байгаа. Зээли үгэхэ талаар правительство колхозуудта ехэ туһаламжа үзүүлнэ. 1955 ондо Хүдөө ажахын банк колхозууд болон колхознигуудта 5,2 миллиард түхэригэй зээли удаан болзороор үгэхэ байна.

Социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта социалистическэ гүрэнэй жэлһээ жэлдэ улам ехээр гаргашалдаг гаргашанууд хадаа хүн зоной материальна болон культурна хэмжээе дээшэлүүлгэдэ ехэхэн удхашанартай. Эдэ зорилгонуудта мүнөө жэлдэ 146,9 миллиард түхэриг һомологдохо байна. Республикануудай столицануудта, республиканска мэдэлэй городуудта, областной, хизаарнуудай ба промышленна томо томо центрнүүдтэ долоон жэлэй һуралсалһаа бүгэдэниитын дунда һуралсалда шэлжэн оролгые табанжэлэй эсэс хүрэтэр түгэсхэхэ тухай КПСС-эй XIX съездын директивые бэелүүлхэ хэмжээнүүдтэ бюджет зохихо мүнгэн зөөри үгэнэ. 1955 ондо, 1950 онойхитой сасуулхада, 8—10 классуудта һурагшадай тоо дүрбэһөө үлүү дахин олошорхо юм. Эхин, долоон жэлэй ба дунда һургуулинуудые барижа байха гаргашануудай ниитэ тоо 23 миллиард түхэриг болохо юм, 1940 ондо энэ гаргаша 8,2 миллиард түхэриг байгаа. Энэ жэлэй намар дээдэ һургуулинууд болон техникумүүдтэ 1 миллион гаран хүн абтаха юм. Үдэшын ба заочно һуралсал үргэдхэгдэжэ, үйлэдбэриһөө таһарангүй дээдэ, дунда эрдэм олохо арга практическа хүдэлмэрилэгшэдтэ олгогдохо байна.

Научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэдэ ехэ мүнгэн һомологдоно.

Социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта ехэ мүнгэн зөөри һомолхотоёо хамта правительство болбол тэдээниие гамтайгаар гаргашалхые эринэ. Республикануудай гэгээрэлэй органууд, мүн ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд һургуулиин сетиие гуримшуулха тушаа хэмжээ абаха, эдэ зорилгонуудта һомологдоһон мүнгэ зөөриие ашагтайгаар гаргашалга хангаха ёһотой.

Гүрэнэй захиргаанай аппарадай ажал-ябуулгые һайжаруулга, ажахын ба культурна байгуулалтые хүтэлбэрилгын хэмжээе бүри дээшэлүүлгэ хадаа промышленностиие саашань хүгжөөхэ, хүдөө ажахые эрид дэбжээхэ, советскэ арадай материальна ажабайдалые улам һайжаруулха тушаа парти, правительствын табиһан зорилгонуудые бодотоор бэелүүлхэ тон шухала эрхэ нүхэсэл мүн. Һүүлэй үедэ партиин ЦК-гэй ба Министрнүүдэй Соведэй заабаритай зохилдуулагдан, захиргаанай аппарадай ажал-ябуулгые һайжаруулха талаар хэдэ хэдэн хэмжээнүүд бэелүүлэгдээ. Үнгэргэгдэжэ байгаа хэмжээ-ябуулганууд хадаа захиргаанай аппарадһаа хүдэлмэрилэгшэдые олоор сүлөөлжэ, тэдээниие үйлэдбэридэ — промышленностьда, хүдөө ажахыда ба бусад һалбаринуудта сэхэ эльгээхэ арга олгохо байна. Тиихэтэй хамта, энэ хадаа нилээд ехэ мүнгэ зөөри алмаха арга гүрэндэ олгохо юм.

Захиргаанай аппарат хадаа шадабари ехэтэй, оперативна, предприятинууд болон организацинуудые тодорхойгоор, һайнаар хүтэлбэрилжэ шададаг, наука болон техникын шэнэ туйлалтануудые, бүхы түрүү, прогрессивнэ юумэнүүдые үйлэдбэридэ тон түргэнөөр нэбтэрүүлхэ ябадал хангадаг байха ёһотой.

Коммунистическэ партяар хүтэлбэрилүүлжэ байгаа советскэ арад, гэжэ элидхэлшэ түгэсхэлдөө хэлэнэ, хүндэ индустриие саашадань хүгжөөжэ, хүдөө ажахые дэбжээжэ, энээнэй үндэһэ һуури дээрэ үргэн хэрэглэлэй эд товар үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ гэһэн асари ехэ программые бодотоор бэелүүлэн, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхын түлөө, продукци үйлэдбэрилгые ехэдхэхын, тэрээнэй эрхим шанартай байхын түлөө, техническэ прогрессэй түлөө социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ байна.

СССР-эй Верховно Соведэй баталамжада табигдаһан 1955 оной гүрэнэй бюджет хадаа социалистическэ экономикын шэнэ, хүсэтэ дэбжэлтые, советскэ арадай материальна ба культурна хэмжээе саашадань дээшэлүүлгые, манай Эхэ ороной өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадал бэхижүүлгые зохихо мүнгэн зөөреэр хангаха юм. Бюджедые бэелүүлгэ хадаа коммунистическэ общество байгуулгада, шэнэ амжалта туйлалгада туһалха байна.

(ТАСС).

Малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ехэдхэхэ тухай

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум дээрэ 1955 оной январиин 25-да нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэһэн элидхэ[л]

Нүхэдүүд! Коммунистическэ партиин зохёоһон политикые бэелүүлэн манай орон хадаа арадай ажахые хүгжөөхэ ба ажалшадай ажана байдалые һайжаруулха талаар һүүлэй үедэ шэнэ дэбжэлтэ туйлаа. Социалистическэ промышленностиин талаар манай туйлалта илангаяа ехэ байна.

Хүндэ индустриие хүгжөөлгэ гол зорилго гэжэ парти урда мэтэ тоолоно, имагтал тэрээндэ үндэһэлэн ороной арадай бүхы ажахы, тэрэ тоодо промышленностиин хүнгэн, эдеэ хоолой ба бусад һалбаринууд, манай хүдөө ажахы хүгжэн дэбжэнэ. Жэл ерэхэ тудам металл, машинанууд болон электроэнергиие үйлэдбэрилгэ нэмэнэ, нүүрһэ болон нефть малтан абалга ургана. Улам ургажа байгаа хүндэ индустрида үндэһэлэн бүд, хубсаһа, гутал болон арадай хэрэглэлэй бусад эд бараа үйлэдбэрилгэ үргэдхэгдэнэ. Промышленна, культурно-ажаһуудалай ба гэр байрын барилга бүри ехэ хэмжээтэйгээр хэгдэнэ.

Промышленностьда гүрэнэй зүгһөө мүнгэн зөөри һомололгын хэмжээн табадахи табанжэлэй дүрбэн жэлэй турша соо дүрбэдэхи табанжэлэй энэ үетэй сасуулбал хоёр дахин ехэ болоо. 1954 ондо арадай ажахын бүхы һалбаринуудта горьтой ургалта туйлагдаа, энээниие һаяхан толилогдоһон ЦСУ-гэй мэдээсэлэй тоо баримтанууд гэршэлжэ үгэнэ.

Советскэ гүрэнэй хүсэ шадалай үндэһэ һуури болохо хүндэ индустриие хүгжөөхэ тухай сэсэн мэргэн Ленинэй ба тэрэнэй хэрэгые үнэн сэхээр үргэлжэлүүлэгшэ Сталинай заабаринуудые Коммунистическэ партиин хүтэлбэреэр шууд бэелүүлжэ байһан баатарлиг хүдэлмэришэн ангиин, колхозно алдарта таряашадай, манай арадай интеллигенциин шэн зорилготойгоор ажаллаһанай ашаар, промышленностиие болон арадай бүхы ажахые хүгжөөлгэдэ Советскэ Союз ехэ амжалта туйлаа.

«Газартаряалангыеньве шэнэдхэн байгуулжа шадаха томо машинна промышленность социализмын гансахан лэ материальна үндэһэ һуури боложо шадаха байна», хүндэ промышленностьгүйгөөр «бидэнэр, ямаршье промышленность байгуулжа шадахагүйбди, бидэнэр тэрээнгүйгөөр бэеэ даанхай орон байжа шадахагүй, хосорон һалаха байнабди» гэжэ В. И. Ленин һургадаг һэн.

Хүндэ промышленность хүгжөөлгые удааруулга «бэеэ хорлолго, манай бүхы промышленностиие, тэрэ тоодо хүнгэн промышленностиие һуларуулга болохо һэн. Энэ хадаа ороной индустриализацилха лозунгһоо холодожо, манай ороной дэлхэйн ажахын капиталистическэ системэһээ дулдыданги болгохо гэһэн удхатай байха һэн» гэжэ И. В. Сталин Ленинскэ заабаринуудые дам саашадань хүгжөөхэ зуураа онсо тэмдэглээ һэн.

Хүндэ индустриие бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ талаар агууехэ Ленинэй хараалһан энэ гансахан лэ зүб хараа шугамые Сталинай хүтэлбэреэр парти шууд сэхээр бэелүүлдэг байгаа. Парти хадаа энэ хараа шугамые мүнөө үедэньве хэлбэрингэгүйгөөр бэелүүлнэ, саашадааньве энэ хараа шугамые шууд сэхээр бэелүүлхэ юм!

Арадай хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилгые ехэ болгохо хэмжээ-ябуулгануудай һүүлэй үедэ бэелүүлэгдэжэ байһантай дашарамдуулан, манай орондо хүндэ ба хүнгэн промышленностиие хүгжөөхэ темп тухай асуудалые зарим нүхэдүүд бусайдуулдаг болоһон байна. Социализмын экономическа гол хуули ёһые буруугаар ойлгоһон ба өөһэдынгөө буруу тайлбарилгые урдаа бариһан тиимэ ахир-теоретигүүд социалистическэ байгуулалтын ямар нэгэн шатада хүндэ промышленностиие хүгжөөлгэ гол зорилго болгон табигдахаяа болиоулагдаад, хүнгэн промышленность индустриин бусад бүхы һалбаринуудһаа үлүү түргэнөөр хүгжөөгдэжэ шадаха ба хүгжөөгдэхэ ёһотой юм гэһэн хэбэртэйгээр баталан хэлэхые һэдэдэг байна. Энэ хадаа түнзэгы ехэ алдуутай, марксизм-ленинизмын удхада харша һанал бодол болоно. Энэ хадаа партиие хардаһан тиимэ ябадал болоно. Энэ хадаа баруунай хэлбэрилэй хог бог, тэрэ үедөө Рыковэй, Бухаринай ба тэдээнтэй үгэсэһэн этэгээдүүдэй номнодог байһан ленинизмда харша үзэлэй хог бог болоно.

Советскэ гүрэнэй хүсэ шадалые бэхижүүлгэ, тиимэ болохолоороо ороной арадай бүхы ажахын ба өөрыгөө хамгаалха дабагдашагүй шадабариин бата бэхи үндэһэ һуури, арадай ажана байдалые шууд хүгжөөн дэбжээхэ энэ үндэһэн болохо хүндэ индустриие түргэнөөр хүгжөөлгэ партиин бүхы хүсөө зорюулан шиидхэжэ байһан гол зорилго зангаараа үлэнэ. Имагтал хүндэ промышленностиие болон ороной электрификацилгые ехэ болгоһоной ашаар арадай ажахын бүхы һалбаринуудта шэнэ шэнэ техникые үргэнөөр хэрэглэхэ, ажалай бүтээсые шууд дээшэлүүлхэ ябадал хангажа болохо байна. Имагтал ехээр хүгжэһэн хүндэ индустриин ашаар хүдөө ажахые мүнөө үеын техникээр бүри түргэнөөр зэбсэглэжэ болохо байна. Имагтал хүндэ промышленностиин амжалтын аша туһаар промышленностиин хүнгэн, эдеэ хоолой ба бусад һалбаринуудые саашадань хүгжөөлгые, хүдөө ажахын дэбжэлтые хангажа болохо байна.

Манай орондо социалистическэ байгуулалтын бүхы ябаса дээрэһээ зүб байһаниинь тодоруулагдаһан марксизм-ленинизмын бүгэдэдэ мэдээжэ эдэ заабаринуудые манай зарим экономистнуудай мүнөө хүрэтэр ойлгожо шададаггүй байһыень гайхахаар байна. Хүндэ промышленностиин хүгжэлтэдэ туйлагдаһан хэмжээе хангалтатай гээд, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиие хүгжөөхэ зорилгонуудта өөһэдынгөө гол анхарал оролдолгые зорюулжа болохо юм гэжэ хэн тоолоноб, тэдээндэ эсэргүү тэмсэл хэхэ хэрэгтэй. Илангаяа, коммунистическэ байгуулалтын агуу ехэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ советскэ арадай бүхы хүсэлэл оролдолгые манай партиин залан шэглүүлжэ байһан мүнөөнэй эрхэ байдалда, империалистическэ гүрэнүүдэй дайнда бэлэдхэлые галзуу ехээр хэжэ байһан эрхэ байдалда иимэ антиленинскэ үзэл бодол номнолго гаргажа болохогүй гэжэ ойлгохо хэрэгтэй.

Ажалшадай ажана һайн байдал тухай саг үргэлжэ оролдолго гаргаха зуураа, Коммунистическэ парти хадаа арадай хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг промышленностиин һалбаринуудые хүгжөөхэ зорилгые хэзээдэшье харааһаа алдадаггүй байһан юм. Хүндэ индустриие эрид ехээр дэбжээһэнэй үндэһөөр парти хадаа хүнгэн промышленностиие, хүдөө ажахые урагшань дабшуулдаг байһан ба саг үргэлжэ урагшань дабшуулхашье байна. Арадай хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ талаар парти ба правительствын абажа байһан хэмжээ-ябуулганууд эгээл энээн тухай гэршэлнэ. Манай хүндэ индустриие хүгжөөлгын туйлалтануудай улам ехэ ба горьтой байха тудам эдэ хэмжээ-ябуулганууд бүри амжалтатайгаар бэелүүлэгдэхэ байна.

Социалистическэ промышленностиие юрэнхы дээрэнь, илангаяа хүндэ индустриие бүхы хэмжээгээр хүгжөөлгэ коммунизмын материально-үйлэдбэриин база байгуулхын түлөө тэмсэлэй гол зорилгонь болоно. Коммунистическэ байгуулалтын зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхын тулада юун шухала хэрэгтэй болоноб гэхэдэ, хүсэ ехэтэ промышленностьһаа гадна, хүн зониие ба гүрэнэй бусад хэрэглэмжэнүүдые һаадгүйгөөр хангахын тулада эдеэ хоолой зүйлнүүдые ба хүдөө ажахын түүхэй эд хэрэгтэй болохо зэргээрнь үйлэдбэрилжэ шадаха, али бүхы талаараа хүгжэнги хүдөө ажахытай байха ёһотойбди. Гэхэ зуура, хүдөө ажахын хэдэ хэдэн шухала һалбаринуудые хүгжөөлгэдэ һүүлэй жэлнүүдтэ горьтой гээгдэл гараһан байна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин хэдэ хэдэн һалбаринуудай саашадаа гээгдэлтэй байлгые тэсэжэ болохогүй гэжэ тэмдэглэхэ зуураа, мүнөө үедэ хүндэ индустриие бүхы хэмжээгээр саашадань хүгжөөжэ, хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудай эрид ехэ дэбжэлтэ туйлалга арадай ажахын эгээн шухалын шухала зорилго болоно гэжэ КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленум зааһан байна.

КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй, тэрэшэлэн февральско-мартовска ба июньскэ Пленумүүдэй баталан абаһан шиидхэбэринүүд хүдөө ажахые саашадань хүгжөөн дэбжээхэ гол замуудые тодорхойлһон байна. Эдэ шухала шиидхэбэринүүдэй ямараар дүүргэгдэжэ байһан тухай зарим мэдээнүүдые таанадта дуулгахыем зүбшөөрыт.

Ороной хэдэ хэдэн районуудта үнгэрэгшэ жэлдэ сагай уларилай таарамжагүй байһан ба Украинын урда талада болон Поволжиин районуудта ган болоһон дээрэһээ хүдөө ажахын продуктнуудай валовой суглуулгын ехээр хороһон байбашье, манай орон үнгэрэгшэ жэлдэ 1953 онойхидо орходоо ехэ таряа, хартаабха, овощь, мяха, тоһо болон бусад продуктнуудые абаһан байна. Энэ хадаа хүдөө ажахын продуктнуудые гүрэнэй зүгһөө бэлэдхэлгын ба худалдан абалгын хэмжээе дээшэлүүлхэ арга боломжо олгоо.

Хүдөө ажахын талаар КПСС-эй ЦК-гэй урдахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгын түрүүшын дүн иимэ байна.

Хоёрдохи, мүн лэ тон шухала дүн юуб гэхэдэ, хүдөө ажахые һаяын үедэ эрид ехээр дэбжээхэ үйлэдбэриин шухала арга нүхэсэлнүүд бии болгогдоо. Намарай культурануудые тариха түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Колхозууд, МТС-үүд болон совхозууд 40 миллион 900 мянган гектар намарай тарилга хэһэн, тэрэ тоодо 20 миллион үлүүтэй гектар шэниисэ, тайлбарилан хэлэбэл, 1953 онойхидо орходоо 1,6 миллион гектар ехээр тариһан байна. 1953 онойхитой сасуулбал намарай парай талмай колхозууд болон совхозуудта 12 миллион үлүүтэй гектараар ехэ болоо.

Теэд эдэ амжалтанууд зүндөө туйлагдаагүй юм. Харин нэгэ жэлэй турша соо хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилгые ехэ болгохын тулада парти эмхидхэлэй, политическэ ехэ хүдэлмэри хэһэн, гүрэнэй зүгһөө горьтой туһаламжа үзүүлэгдэһэн байна.

Парти ба правительство хадаа хүдөө ажахые саашадань хүгжөөн дэбжээхэ зорилгонуудые бэелүүлгэдэ манай ороной мэдэлдэ байһан тон ехэ хүсэ ба мүнгэн зөөриие элсүүлһэн байна. Гүрэн хадаа промышленностиие хүгжөөлгэдэ анхаралаа һуларуулангүй, хүдөө ажахыда бүри ехээр туһаламжа үзүүлээ. Гүрэнэй зүгһөө мүнгэн зөөри нэмэжэ һомололго МТС-үүд болон совхозуудта нилээд олон шэнэ техникэ эльгээхэ арга боломжо олгоо. 1954 ондо манай промышленность ниитэ хэрэглэлэй 137 мянган трактор (15 хүсэтэйдэ оруулхада), 46 мянган пропашной трактор, 37 мянган таряанай комбайн болон хүдөө ажахын бусад олон машинануудые хүдөө ажахыда үгөө. Машинно-тракторна станцинуудта саг үргэлжын кадрнууд бии болгогдоо. МТС-үүдэй саг үргэлжын хүдэлмэришэдэй тоо, комбайнернуудые, машинистнуудые, шофёрнуудые болон заһабарилгын хүдэлмэришэдые оруулалсахада, хамта дээрээ 2 миллион хүн болоһон гү, али МТС бүхэндэ 200 гаран хүн хүртэдэг болоһон байна. Хүдөө ажахын хүтэлбэрилхы ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй состав нилээд һайжаруулагдаа. ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй шиидхэбэриин ёһоор, колхозуудта хүдэлмэрилхын тулада 100 мянган агрономууд ба зоотехнигүүдые МТС-үүдтэ эльгээхэ шухала болоһон байгаа. Мүнөө үедэ колхозуудта 120 мянга шахуу иимэ мэргэжэлтэд хүдэлмэрилнэ. Мүнөө колхоз бүридэ агроном гү, али зоотехник, олон колхозуудта—агроном ба зоотехник хүдэлмэрилнэ.

МТС-үүдые кадрнуудаар бэхижүүлгэ—машинно-тракторна станцинуудай үүргые дээшэлүүлхэ ба тэдэнэй хүдэлмэриие һайжаруулха арга олгоһон ехэ туйлалта болоно. Үнгэрэгшэ жэлдэ МТС-үүд зөөлэн хахалалгада оруулхада 1953 онойхиһоо 75 миллион гектар ехээр хүдөө ажахын хүдэлмэри дүүргээ.

Колхозно хүтэлбэрилхы кадрнуудые саашадань бэхижүүлхэ талаар үнгэрһэн үе соо хэмжээнүүд абтаһан байна. Хэдэн мянган партийна, советскэ ба ажахын хүдэлмэрилэгшэд, колхозно үйлэдбэриин түрүүшүүл колхозуудай түрүүлэгшэнэрээр һунгагдаа. Колхоз бүхэниие, эгээн гээгдэнгишье колхозые богонихон үе соо түрүү, һалбаран дэбжэжэ байһан ажахы болгохо аргатай гэжэ тэдэнэй нилээд олониинь бодото хэрэг дээрэ харуулжа үрдеэд байна.

Хүдөө ажахын товарна продукциин ургаһан, хүдөө ажахын продуктнуудай гүрэнэй бэлэдхэлэй ба худалдан абалгын сэнгүүдэй 1953 оной хоёрдохи хахадта дээшэлүүлэгдэһэн дээрэһээ колхозууд болон колхозниигуудай мүнгэн доход горьтойгоор дээшэлээ. Гүрэндэ тушааһан ба худалдаһан өөһэдынгөө продукциин түлөө 1952 онойхидо орходоо 1953 ондо 12 миллиард түхэригөөр ехэ, 1954 ондо 25 миллиард түхэригөөр ехэ мүнгэ абаһан байна.

Хүдөө ажахыда машинанууд болон кадрнуудые эльгээжэ городууд болон промышленна центрнүүдэй үзүүлһэн тон ехэ туһаламжа, хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөн дэбжээхын түлөө городой болон хүдөөгэй ажалшадай хамтын тэмсэл хүдэлмэришэн ангиин хүтэлбэрилхы үүргые бэелүүлэн, хүдэлмэришэн анги ба колхозно таряашадай хоорондохи союзые саашадань бэхижүүлхэ ябадал хангаһан байна.

Хүдөө ажахые хүгжөөн дэбжээхэ тухай партиин шиидхэбэринүүдые дүүргэхын түлөө тэмсэлэй үедэ олониитэ колхозниигуудтай, МТС-үүд болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэдтэй партийна организацинуудай холбоо барисаан бүри һайжараа, олониитын дунда хэгдэдэг политическэ ба эмхидхэлэй хүдэлмэриин хэмжээн дээшэлээ. Энэ хадаа хүдөөдэ мүрысөө бүри үргэнөөр дэлгэрүүлгэдэ, нилээд олоной-нь гайхамшагта үрэ дүн туйлаад, өөһэдынгөө амжалтануудые хүдөө ажахын Бүхэсоюзна выставкэ дээрэ харуулһан газартаряалангай ба малажалай шэнэ мастернуудые ургуулан хүмүүжүүлгэдэ туһалһан байна.

Хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ зорилгонуудые шиидхэхын тулада хэгдэхэ ёһотой ехэ хүдэлмэриин имагтал эхиниинь табигдаба гэжэ үнгэрэгшэ жэлэй дүнгүүд харуулна. Түрүүшынгээ амжалтану[...] даар бахархажа, оһол назагай ба һанаамар ябада[...] гаргажа болохогүй. Хүдөө ажахые хүгжөөн дэбж[ээ]хэ талаар партиин зохёоһон программа һуларшагү[й] эршэтэйгээр бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Ороохо таряа үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ гээшэ малажалые хүгжөөлгын шиидхэхы нүхэсэл мүн

Нүхэд! Орон дотороо ороохо таряа үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ тухай асуудалнууд КПСС-эй ЦК-гэй үнгэрһэн Пленумүүд дээрэ тодорхойгоор хаража үзэгдэһэн байна. Малажалые саашадань хүгжөөхэ зорилгонууд тухай мүнөөдэр зүбшэн хэлсэхэдээ, бидэнэр юунһээ эшэ үндэһэ абаха ёһотойбибди гэхэдэ, ороохо таряа үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ гээшэ хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудые, эгээн түрүүндэ, тэрэнэй шухала һалбари болохо малажалые хүгжөөлгын шиидхэхы нүхэсэл мүн болоно.

Ороохо таряа үйлэдбэрилгын мүнөө үеын хэмжээн продукциингаа валовой суглуулбаряар, мүн тэрэнэйнгээ худалдаа наймаанда ородог хубяар арадай ажахын улам ургажа байгаа эрилтэнүүдые хүсэд ханганагүй гэжэ ЦК-гэй февральско-мартовска Пленум тэмдэглээ һэн. Хэрбээ бидэнэр гансахан хүн зоной эрилтэнүүдые хангаха бэшэ, харин малажалай хэрэглэмжые хангажа шадахаар элбэг ехэ ороохо таряатай байгаа һаа, орон дотороо малажалай продуктнуудаар дутаха таһалдаха гээшые мэдэхэгүй байгаабди.

Иигэжэ һурахадаа болохо: хэдэхэн жэлэй урда тээ таряа талхамнай хүсэд хүрэнэ гэжэ юундэ тоологдодог байгааб, харин мүнөө болоходо ороохо таряа үйлэдбэрилгые эрид дээшэлүүлхэ тухай зорилго юундэ иимэ шангаар табигданаб? Энэ асуудалда харюусахын тулада дайнай дүүрэһэнһээ хойшо манай орон дотор ямар хубилалтанууд болоо гээшэб, мүн мүнөө үедэ боложо үргэлжэлһөөр байнаб гэжэ хаража үзэхэ хэрэгтэй бшуу. Эдэ хубилалтануудай эгээн ехэнүүд тухайда богонихоноор тогтохо байнаб.

Нэгэдэхеэр, парти ба правительствын элдэб хэмжээнүүдые абаһанай эсэстэ арад зоной ажана һайн байдалай хэмжээн ехээр дээшээ гараһан байна, мүн саашадаашье хэлбэрингэгүйгөөр дээшэлжэ үргэлжэлһөөр. Дайнай дүүрэһэнэй һүүлээр түрүүшын жэлнүүдтэ юумэнэй үшөө үнэтэй байха үедэ олохон хүнүүд өөһэдынгөө хэрэглэмжые хизаарлаха баатай болодог һэн. Эгээл тиихэ үедэ ороохо таряа ба бусад продуктнуудай талаар оронойнгоо эрилтэнүүдые хүсэд хангажа шадана гээшэ хабди гэжэ һанагдажашье болохо байгаа. Юумэнэй үнэ сэнгые химдаруулха бүримнай эдеэ хоолой зүйлнүүдэй ба промышленна эд бараанай талаар хүн зоной эрилтэ нилээд ургаһан юм, мүн жэл ерэхэ бүри ургаһаар лэ байна.

Хоёрдохёор, манай орон дотор хүн зоной түрэлтын олошорһон ба үхэлгын үсеөрһэн дээрэһээ зоноймнай тоо жэл бүхэндэ 3 миллионһоо үлүүгээр нэмэжэ байна. Хүн зоной иигэжэ олошорһоной эсэстэ улам ехэ ороохо таряа ба бусад продуктнууд хэрэгтэй болоно бшуу.

Гурбадахяар, жэл ерэхэ бүри манай ороной городууд ба промышленна центрнүүдэй хүн зон ургажа байна. Һүүлэй табан жэлэй турша дотор городто ажаһуудаг хүн зоной тоо, багсаахада, 17 миллионоор олошорһон байна. Энэ ургалта илангаяа зарим хүдөөгэй хүн зоной город ерэһэн дээрэһээ болоо. Энэ табан жэлэй турша дотор 9 миллионһоо үлүү хүн хүдөө нютагһаа город ерэһэн байна. Иигэжэ нютаг урилхада ямаршье хубилалта болоногүй, хаанашье байгаа һаа хүн зон адли хэмжээнэй продуктнуудые хэрэглэдэг гэжэ абаһаар харагдажа болохо байна. Харин бодото дээрээ тиимэ бэшэ бшуу, яахадааб гэхэдэ, үсэгэлдэрэй колхозник городой хүн болохолоороо хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилэгшэ байһанаа эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдан абагша болоно ха юм.

Дүрбэдэхеэр, бидэндэ тон ехэ, жэл бүри нэмээгдэжэ байдаг ороохо таряанай гүрэнэй резерв хэрэгтэй. Манай орон бодото һайн резервгүй байжа шадахагүй юм—энэнь хүн бүхэндэ ойлгосотой, тиимэһээ тайлбарилга хэһэнэйшье хэрэггүй.

Табадахяар, гадаадын гүрэнүүдтэй худалдаа наймаа эрхилхын тулада бидэнэр хүсэд хүрэхэ ороохо таряатай байха зэргэтэйбди.

Зургаадахяар, малажалда хэрэгтэй тэжээлэй таряа үйлэдбэрилгые эрид ехэдхэхэ ёһотой байнабди—эгээл энэ гол шалтагаан дээрэһээ, бидэнэр ороохо таряа нэмээжэ үйлэдбэрилхэ баатай болоно ха юмбибди.

Иимэ гол баримтануудһаа үндэһэлжэ, манай орон ороохо таряа ехээр хэрэглэхэ болоод байна. Саг жэлэй үнгэрхэ бүри эдэ баримтануудай хүсэниинь буураха бэшэ, харин бүри ехэ болохо юм, энээниие тайлбарилһанай хэрэг бии аал. Эгээл иимэһээ жэл ерэхэ бүри ороохо таряа үйлэдбэрилгээ ехэдхэжэ, элбэг дэлбэг болгохын тула бидэнэр бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ уялгатай байнабди.

1954 ондо манай орон урда жэлэйхидэ орходоо үлүү ехэ ороохо таряа хуряаба. Шэнэ газарнуудые ашаглажа, мүн хуушан элдүүрилэгдэдэг байһан газарай ургасые дээшэлүүлжэ, 1955 ондо бидэнэр бүри ехэ ороохо таряа хуряахабди. Энэ таряамнай хүн зоной эрилтэнүүдые хангахын тула хүсэд хүрэхэ байна. Зүгөөр колхозууд ба совхозууд мүнөө абадаг ургасынгаа хэмжээгээр ба тарилгынгаа талмайн мүнөө үеын хубаарилгаар малай эдихэ ороохо таряае хүсэд дүүрэнээр малажалда үшөөл үгэжэ шадахагүй байна. Харин энээнһээ урагша ороохо таряанай талаар малажалай хэрэглэмжэ хараада абтадаггүй шахуу байгаа. Малай эдихэ ороохо таряагаар малажалые хангаха хэрэгээ бидэнэр үндэһөөрнь хубилгаха ёһотойбди гэжэ тон эли болоод байна гээшэ. Тиихын тулада ороохо таряа үйлэдбэрилгые богонихон болзор соо нилээд ехэдхэхэ шухала байна.

СССР-эй Госпланай, СССР-эй Хүдөө ажахын министерствын ба Центральна статистическэ управлениин бүлэг хүдэлмэрилэгшэдэй хараадуулан бодожо үзэһэнэй ёһоор, оронойомнай ороохо таряанай валовой суглуулбари 10 миллиард пүүд байха ёһотой болоно. Энэл ушарта бидэнэр хүн зоноо хилээмээр хүсэд хангахаһаа гадна, малай эдидэг ороохо таряагаар малажалайнгаа хэрэглэмжые хүсэд хангаха ба шухала хэрэгтэй резервтэй болохо байгаабди.

Энэ зорилгые ойрын жэлнүүдтэ дүүргэжэ шадаха гүбди? Тиимэ, шадаха байнабди. Энээнэй тулада шухала хэрэгтэй бүхы арга нүхэсэлнүүд ба манай социалистическэ ажахыһаа уг үндэһэтэй айхабтар ехэ резервнүүд бии. Бидэнэр эгээн үнэтэй ороохото культура болохо шэниисэ үйлэдбэрилхэ талаар яһала ехэ амжалта туйлаа бэшэ аалди. Шэниисэ таридаг талмаймнай 1940 ондо 40 миллион 300 мянган гектар байһанаа 1954 ондо 49 миллион 300 мянган гектар хүрэтэрөө ургаһан байна, ороохото культуранууд соо шэниисын эзэлдэг хуби 36,4 процент бай[һ]наа 44 процент хүрэтэрөө ехэдхэгдээ. Шэниисэ тари[...]жа ургуулха талаараа манай орон дэлхэй дээрэ н[...]гэдэхи һуури эзэлнэ. Шэниисын валовой суглуулб[ар]ияар, мүн тэрэшэлэн хүн бүхэндэ хүртэдэг хубяар[...] бидэнэр США-е ахижа гараабди. Ургасаяа дээш[э]лүүлхэ, шэнэ ба боро газарнуудые ашаглаха бүр[...] бидэнэр саашадаа улам ехэ шэниисэ хуряаха байн[а]бди. Зүгөөр малай эдихэ фуражна культуранууда[й] талаар хэрэгнай мууханаар ябажа байна.

Эгээ ямар арга боломжонуудые хэрэглэжэ, ойры[н] 5—6 жэлэй турша орон дотороо хүсэд хүрэхэ хэ[м]жээнэй ороохо таряа үйлэдбэрилдэг боложо шада[ха] байнабибди?

Хуушан элдүүрилэгдэдэг байһан газарнуудһа[а] ороохо таряа улам ехээр абаха болонобди (ху[]ряалгын үедэ гарадаг гээлтэ хоролтонуудые бага[д]халга, ургаса дээшэлүүлгэ);

Шэнэ ба боро газарнуудта ороохото культурану[у]дай тарилгые саашадань үргэдхэхэ болонобди;

Кукуруза тарилгые нилээд ехээр үргэдхэхэ бол[о]нобди.

Эдэ арга боломжонуудые тус бүридэнь бүри то[]дорхойгоор хаража үзээбди.

Хуушан элдүүрилэгдэдэг байһан газарнуудһа[а] ороохо таряа абалгые ехэдхэлгэ. Хуушан элдү[ү]рилэгдэдэг байһан газарнуудһаа ороохо таряа ни[]лээд ехээр абажа шадахашье, абаха ёһотойшье байнабди. Энээнэй тулада эгээн түрүүндэ ургаса ху[]ряалгын үедэ гарадаг болоногүй ехэ гээлтэ хорол[]тонуудые багадхаха зэргэтэй. Олохон колхозууд б[а] совхозуудта ургаса хуряалгые унжагайруулһана[й] эсэстэ бүхы ургасын дүрбэнэй нэгэ хуби хүрэтэ[р], харин зарим ушарнуудта үшөөшье ехээр гээдэг уша[р]рые саашадаа яашье тэсэшэгүй. Ургаса хуряалгая[а] бүхэли һара соо, заримдаа 45 хоног дотор үргэлжэ[]лүүлдэг колхозууд ба совхозууд хэды шэнээн таря[а] абанаб гэжэ багсаахань бэрхэтэй бэшэ ха юм.

Днепропетровско областиин Синельниковскэ б[а] Павлоградска сортоучастогуудта хуряалгын бо[л]зорнуудһаа дулдыдажа, таряанай гээлтэдэ ородо[г] байһаниие тодорхойлһон баримтанууд энэ талаа[р] элитэ жэшээ болоно:

(Гектарһаа центнерээр)

	Синельниковскэ сорто-участок: хуряаһаниинь	Синельниковскэ сорто-участок: гээгдэһэниинь	Павлоградскэ сорто-участок: хуряаһаниинь	Павлоградскэ сорто-участок: [illegible]
Хүсэд боложо эдеэшээд байхадань саг дарыдань хуряалга	29,5	—	32,3	–
Хүсэд боложо эдеэшээд байхадань хуряалга:				
5 хоноһоной һүүлээр	28,4	1,1	30,8	[illegible]
10 хоноһоной һүүлээр	23,4	6,1	24,6	[illegible]
15 хоноһоной һүүлээр	21,6	7,9	22,8	[illegible]
20 хоноһоной һүүлээр	18,5	11,0	21,7	[illegible]

Тиимэ болохолоороо, газар хахалжа, тарилга хэж[э] ехэ гаргаша гаргаад, заримдаа һайншье ургаса ур[]гуулаад, хуряалгыень унжагайруулһан дээрэһээ ех[э] гээлтэ гаргадаг байһан болонобди. Эгээн түрүүнд[э] энэ юун дээрэһээ тохёолдоноб гэхэдэ, хүсэд хүрэх[э] тооной хуряалгын машинанууд манда үшөө үг[ы] байна. Комбайнуудые нилээд олоор үйлэдбэрилж[э] гаргаха хэрэгтэй, тэдэниие бүтээсэ ехэтэйгээр ашаг[]лаха ба хуряалгые ямаршье ажахы бүхэндэ ажала[й] 10 үдэрһөө дээшэ бэшэ болзор соо үнгэргэхэ ябада[]лые туйлаха ёһотой байна.

Бүхы тарилгын талмай дээрэ хүдөө ажахын куль[]турануудай ургасые дээшэлүүлхэ гээшэ ороохо та[]ряанай валовой суглуулбариие ехэдхэхэ шухала ре[]зерв мүн.

Ургаса дээшэлүүлхэ гээшэ мүн саашадаашье х[ү]дөө ажахые хүгжөөхын түлөө тэмсэлдэ гол зорилго болохо байна. Таряанажалай культурые дээшэлүүл[]хын түлөө, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэринүүдые тон һайн агротехническэ болзорнуудта үнгэргэхын түлөө, түрүү дүй дүршэлые ба наукын туйлалтануу[]дые үргэнөөр нэбтэрүүлхын түлөө улам шангаар тэмсэхэ хэрэгтэй. Энээнтэй дашарамдуулан, хүрьһэ элдүүрилхэ талаар нүхэр Мальцевай дурадхаһан ар[]гануудые анхаралдаа абамаар байна, тэдэ аргануу[]дыень шэнжэлжэ үзэхэ ба ороной элдэб зоно[]нуудай онсо өөрэ байдалда тааралдуулан шадабари[]тайгаар хэрэглэхэ зэргэтэй.

Бүхы тарилгын талмай дээрэ хүдөө ажахын куль[]турануудай ургасые дээшэлүүлхын тула минеральна ба нютагай үтэгжүүлгэнүүдые ехээр оруулха ёһотой. Олохон капиталистическэ оронуудта орходоо бидэ[]нэр мүнөө дээрээ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ба[]гаар оруулнабди гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Ган гасуурта ородог ба хара һалхи шуурганай бо[]лодог районуудта ургаса дээшэлүүлхэ ба тэрэнии[е] харууһалхын түлөө тэмсэлдэ бусад агротехническ[э] хэмжээ-ябуулгануудай хажуугаар хамгаалалгын ой модо тариха гээшэ тон ехэ удхашанартай юм. Поли[] хамгаалалгын ой модо ургуулха хүдэлмэриие саашадань үргэлжэлүүлхэ хэрэгтэй.

Ороохото культурануудай ургаса дээшэлүүлхэ та[]лаар тон ехэ арга боломжонуудай бии байһаниинь наада захань юун дээрэһээ харагданаб гэхэдэ, колхозуудай туршалгын участогууд дээрэ бусад бүхы тарилгынь талмайда орходоо хоёр дахин ехэ ургаса абтадаг байна.

Шэнэ ба боро газарнуудые саашадань ашаглалга. Ороохо таряа үйлэдбэрилгые ехэдхэлгэдэ эгээн зо[]хистойгоор, түргэнөөр бэелүүлжэ боломоор арга боломжо хадаа шэнэ ба боро газарнуудые ашаглалга мүн гэжэ КПСС-эй ЦК-гэй февральско-мартовска Пленум зааһан байха юм. Шэнэ газарнуудые ашаглаха талаар ехэ хүдэлмэриин хэгдэһэн нёдондо жэлэй дүй дүршэл энэ заабариин зүб байһаниие эли тодоор гэршэлбэ.

Колхозууд, МТС-үүд ба совхозуудта партийна организацинуудай ехэ хүдэлмэри ябуулһанай, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй шэн габьяатайгаар

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

Малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ехэдхэхэ тухай

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум дээрэ 1955 оной январиин 25-да нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэһэн элид

(Үргэлжэлэл)

жаллаһанай эсэстэ үнгэрэгшэ жэлдэ Сибириин ба Казахстанай районуудта таряа талха үйлэдбэрилхэ ба гүрэндэ тушааха хэмжээн нилээд ехэдхэгдэһэн байна. 1953 онойхидо орходоо Баруун Сибириин районуудта 2 дахин ехэ, Казахска ССР-тэ—35 процентээр ехэ таряа хуряагдаһан юм. Алтайска хизаар ороохо таряа үйлэдбэрилгые дүрбэ дахин шахуу ехэдхэбэ. Урда зүгэй хэдэн районуудта ган гасуур болоһон дээрэһээ дутуу абтаһан таряа талхан эгээл лэ районуудта шэнэ газарнуудые ашаглаһанай ба ургаса дээшэлүүлһэнэй ашаар хүсэлдүүлэгдэһэн байха юм.

Шэнэ газарнууд дээрэ ороохото культурануудай тарилгын талмайе 1956 ондо — 28—30 миллион гектарһаа доошо бэшэ хэмжээндэ хүргэхэ гэһэн тогтоол Партиин Центральна Комитет ба Министрнүүдэй Совет баталан абаһан байна. Шэнэ ба боро газарнууд дээрэхи колхозууд ба совхозуудта энэ жэлэй бабар 20 миллионһоо доошо бэшэ гектар газарта тарилга хэгдэхэ юм, мүн тэрэшэлэн 1956 ондо таригдаха газар хүсэд дүүрэнээр хахалагдаха юм гэжэ баталха бүхы үндэһэ баримтанууд бии. Шэнэ газарнуудые ашаглаха талаар тогтоогдоһон даалгабари болзор соогоо дүүргэгдэхэ байха.

Шэнэ газарнуудые ашаглаха талаар саашадаашье хүдэлмэриижэ үргэлжэлхэ байнабди. Эдэ газарнуудһа шэнииһэһээ гадна, малай тэжээл болохо кукуруза тариха хэрэгтэй, тэрэ хадаа ороохо таряанай суглуулбариие ба силос даралгые нилээд ехэдхэхэ юм. 1960 он хүрэтэр эдэ газарнуудай зарим хубинь пар хахалалгада ба бусад культурануудые тарилгада таһалагдаха байһаниие хараадаа абахада, шэнээр элдүүрилэгдэһэн газарнуудһаа 28 миллион гектарһаа бага бэшэнь ороохото культурануудые тарилгада ашаглагдаха байна. Энэ хадаа доодо захынь нэгэ гектарай 10 центнер гараха гэжэ бодоо һаа, 1,8 миллиард тухай пүүд ороохо үгэхэ байна.

Кукуруза тарилгые үргэдхэлгэ. Америкын Холбоото Штадууд ороохо таряанай валовой суглуулбариие илангаяа кукуруза тарилга үргэдхэһэн дээрэһээ түйлэһан байна гэжэ мэдээжэ юм. Энэ хадаа тэндэ эгээн ехэ ургаса үгэдэг культура мүн. 1953 ондо США-да бүхы ороохото культурануудай тарилгын талмайн 35 процентдэнь—30 миллион шахуу гектарта, шэниисын эзэлдэг талмайтай адли хэмжээнэй газарта, кукуруза таригдаһан юм, харин тэндэһээнь 4,5 миллиард пүүд кукурузна таряан хуряагдаа гэхэ гү, али ороохо таряанай валовой суглуулбариин 55 процентнь абтаһан байна. США-да кукурузын бүхы ороохо таряаниинь малай тэжээл болодог шахуу юм. Тэрээнһээ гадна, США-да силос дарахын ба ногоон тэжээл болгохын тулада 3—4 миллион гектарта кукуруза таригдадаг юм. Имагтал кукуруза тариһанай ашаар американецууд малажалаа ехээр хүгжөөжэ шадаһан байна. Һүүлшын 10—15 жэлэй турша дотор США-да кукуруза тарихадаа гибридна үрэһэ ехээр хэрэглэдэг болоһон юм, тэрэнэйнгээ ашаар ургасынь эрид дээшэлүүлээ. Дайнай урда тээ США-да кукурузын дунда зэргын ургаса гектарай 15 центнер ургатай байһан юм, харин 1953 ондо кукурузын эзэлдэг талмайн 85 процентнь гибридна үрэһөөр таригдаһан байжа, гектарай 25 центнер ургаса абтаба. Энэ үедэ США-да гектарһаа 10,7 центнер шэнииһэ ургаһан байна.

Советскэ Союзда 1953 ондо оройдоо 3 миллион 500 мянган гектар газарта кукуруза таригдаһан гэхэ гү, али ороохото культурануудай ниитэ талмайн 3,3 процентнь болоһон юм, харин бүхы дээрээ тэндэһээ 230 миллион пүүд ургаса хуряагдаа.

Манай орондо кукуруза тарилгые үргэдхэхэ гээшэ ороохо таряа үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ шухала резерв мүн. Хэрбээ 1960 он хүрэтэр кукуруза тарилгын талмайе 1953 ондо байһан гурбан миллион хахад гектарһаань хорин найман миллион гектарһаа бага бэшэ болоторынь үргэдхөө һаамнай, орон дотоо ороохо таряа үйлэдбэрилгые нилээд ехэдхэхэ арга боломжо олгохо байна. Кукурузые бүри ехэ хэмжээгээр тарижа ургуулха бүхы арга боломжо бидэндэ бии, энэ культурын тарилгые үргэдхэһэн дээрэһээ гараха ашаг олзые хэрэглэжэ шадахагүй болоо һаа ехэл зохихогүй байна.

Кукуруза яахадаа үнэтэйб гэхэдэ, ганса культура байһан аад, нэгэ доро хоёр ондоо үүргэ дүүргэнэ— ороохо таряанай ресурсые ехэдхэнэ, мүн тэрэшэлэн кукурузын эшэнүүд һайн шанартай силос болодог байна. Эдеэшэжэ үрдеэгүй байха үедөө хадагдадаг кукурузын бүхы талмайе хоёр ондоогоор илгабариһан хуряахада, буурсагуудһаань ороохон гарадаг, мүн эшэнүүдыень хэрчэжэ, силос болгон дарахада, шэмэтэй һайн тэжээл болодог. Илгажа хуряагдаһан буурсагуудыень силос болгон дарабал, гахайнуудые болон бусад малнуудые, мүн тэрэшэлэн шубуудые тэжээхэ ороохо үгэдэг; кукурузын эшэнүүдые буурсагуудһаань илгажа, силос болгон дарахада үнеэдэй ба бусад малнуудай эдихэ шэмэтэ тэжээл болодог байна.

Хэрбээ кукурузые хуурай ороохо үгэдэг культура гэжэ хараха болоо һаа, энэ талаар манай арга боломжонууд мүнөө дээрээ үнэхөөрөө багашаг байна. Хэрбээ эдеэшэжэ байһан кукурузын буурсагуудые силос болгон дараха ба бүтүү газарта байлгаха талаар бии болоһон дүй дүршэлые хэрэглээ һаа, үндэр ургаса үгэдэг энэ культурые манай орон дотор эрхилдэг районуудые нилээд ехээр үргэдхэхэ таарамжатай арга нүхэсэл бии.

Малаа тэжээхын тула кукуруза үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ эдэ бүхы арга боломжонуудһаа юундэ арсаха гээшэбибди, хуурай таряагаар бэшэ, харин бүтүү газарта байлгажа шэмэ оруулагдаһан тэжээлһээ юундэ бидэнэр арсаха гээшэбибди гэжэ асуултай болоно. Силос болгожо дарагдаһан буурсагуудынь тэжээлэйнгээ единицэнүүдээр (хуурай ороохонтой зэргэсүүлхэдэ) хүсэд болоһон кукурузаһаа дутахагүй байна.

Һая эдеэшэжэ байһан ороохые хүсэд эдеэшэһэн ороохонтой зэргэсүүлжэ болохо гү? Болохо. Хүсэд эдеэшээгүй ороохон амта шэмээрээ хүсэд эдеэшэһэн ороохонтой адли юм. Энээниие хэншье арсанагүй. Имэл байгаа хадань ороохон боложо хүсэд үрдидэгшьегүй һаа, эдеэшэжэ эхилдэг байһан районуудта кукуруза тарилгые айнгүйгөөр үргэдхэхэ хэрэгтэй болоно.

Гэхэтэй хамта, һүүлэй үе болотор кукурузые доошо харадаг, тоодоггүй ушар байгаа, тэрэ хадаа ороной имагтал урда районуудта, тиигэһэн мүртөөшье бага хэмжээтэйгээр таригдадаг байһан юм. 1952 ондо хэблэгдэһэн СССР-эй хүдөө ажахын һуралсалай карта дээрэ кукурузын таригдадаг хилэнь Черновицыһаа Винница хүрөөд, Киевһээ холо урдуур Полтава, Ворошиловград дээгүүр Махач-Кала шэглэн ошодог байгаа. Тиимэ болохолоороо, ороной европейскэ хубиин нэлэнхы ехэ дайда, тэрэ тоодо Украинын олохон районууд, Белоруссии, Прибалтика, РСФСР-эй центральна областьнууд, Поволжье, Казахстан ба Дунда Азиин бүхы республиканууд, Сибирь ба Дальна Восток тухай дурсалташьегүйгөөр —эдэ бүхы үргэн ехэ районууд кукуруза тарижа таарахагүй газарнууд гэжэ тоологдодог һэн.

Карта дээрэ заагдаһан хилэһээ хойшоо болоходоо кукуруза ургахагүй байгаа аалам? Энэ буруу!

Һүүлэй жэлнүүдтэ, илангаяа нёдондо Советскэ Союзай элдэб районуудта кукуруза тарижа туршаһан байнабди, теэд хаа хаанагүй, һайнаар харууһалга хэгдэһэн хойто зүгэйшье районуудта һайн ургаса абтаа.

Жэшээлхэдэ, колхозно үйлэдбэриин эрхим хүнүүдэй нэгэн болохо нүхэр Коротковой түрүүлэгшээр ажалладаг Чувашска АССР-эй Сталинай нэрэмжэтэ колхозые абажа харагты. Үнгэрһэн жэлэй эхеэр нүхэр Коротков намда орожо гараһан юм. Тэрээнтэй хөөрэлдэжэ байха зуураа, би Чувашиин сагай уларилай ба хүрьһэнэй эрхэ байдал тухай һонирхоһон ба кукуруза тариха тухай зүбшэл үгэһэн байгааб. Нүхэр Коротков ехэ дуратайгаар энэ хэрэгэй хойноһоо ороһон байгаа. Тус колхоздо кукурузын үрэһэн эльгээгдээ, тиин эгээн түрүүшынхеэ энэ культурые тарибашье, тарилгада квадратно-гнездовой аргаар хэһэн юм. Энэ артелиин колхознигууд партиин Центральна Комитедтэ эльгээһэн бэшэг дотороо эгээл ингэжэ бэшэнэ:

«Ниитынгээ малые кукурузаар дарагдаһан ёһотой силосээр хүсэд дүүрэнээр хангаабди, тиин силосээ бетонированна силосна хранилищинуудта дараһан байнабди. Бүхы 35 гектар талмай дээрэ тариһан кукурузамнай үнэхөөрөө ой тайга мэтээр, гурбан метр хахад шахуу үндэртэйгөөр ургаһан юм. Нэгэ гектарай 800 центнер силосна зүйлнүүдые хуряагаабди. 1500 тонно силос буурсагтайнь дараабди. Тэрээнһээ гадна, шахагдажа байһан 500 тэлгой гахайнуудтаа 80 тонно сэбэр буурсагые силос болгон даранхайбди.

Ингээдшье үшөө дүүрээгүй. Манай нютагта кукуруза гээшэ ороохон болотороо заяандаашье эдеэшэхэгүй гэжэ зарим нэгэн хооһон үгэтэйшүүл баталдаг байһан юм. Энэнь булта дэмы. Үрэһэ болгожо үлөөгдэһэн 6 гектар юрын талмай дээрэһээ абаһан кукурузын буурсагуудые танда эльгээнэбди. Энэ талмай дээрэһээ бидэнэр 1000 центнер гэхэ гү, али гектарай 166 центнер нимэ буурсагуудые хуряагаабди». Ороной олохон районуудта кукурузын һайн ургаса хуряагдаһан байна. 1954 ондо Тульска областиин Ефремовскэ госсортоучастогта «Московская 5» гэжэ шэнэ сортын кукуруза нэгэ гектарай 50 центнер хүсэд эдеэшэһэн буурсагуудые, «Московская 3» гэжэ сортын кукуруза 38 центнер буурсагуудые үгэһэн байна. Хара шоройто бэшэ талын таряанай ажахын институдта (Немчиновка станци, Московско область) туршалга хэжэ тариһан газарһаа гектарай 40 центнер кукурузын хуурай (буурсагуудгүй) ороохон гараа, харин селекцеэр бии болгогдоһон эрхим ургамалнуудынь гектарай 60 центнер ороохо (буурсагуудгүй) үгэһэн байна. Воронежско областиин Семилукска районой Молотовой нэрэмжэтэ колхоздо 45 гектарта таригдаһан орой эдеэшэдэг үндэр эшэтэй сортын кукуруза гектарай 74,3 центнер буурсагтай ороохо үгэһэн юм. Брянска областиин Стародубска госсортоучастогта 42,5 центнер кукуруза (буурсаггүй) гектарһаа хуряагдаһан байна. Татарска АССР-эй госсортоучастогууд дээрэ гектарай 30 центнер кукуруза хуряагдаа. Белорусска ССР-эй Городокско госсортоучастогта гектарай 45 центнер хуурай ороохон абтанхай.

Алтайска хизаарай Славгородско районой колхозуудта 135 гектар талмай дээрэһээ гектарай 40—60 центнер буурсагтай кукуруза хуряагдаһан байна. Славгородско селекционно станцида гектарай 50 — 57 центнер ороохо (14 процент шиигтэй) хуряагдаба.

Кукурузые түрүүшынгээ жэлдэ ехээр тарижа байһан центральна ба хойто зүгэй районуудта зарим нэгэн колхозуудһаа байтагай, бүхэли районууд ба областьнууд кукурузын үндэр ургаса абаба. Белорусска ССР-эй Гродненско областиин 295 колхозууд гектар бүриин 300-һаа 600 хүрэтэр, мүн дээшэшье центнер буурсагтай кукурузын ногоон набша намаа ургуулаа. Архангельска областиин 10 колхозууд гектар бүриин 520-һоо 900 центнер хүрэтэр ногоон набша намаа хуряагаа.

Манай ороной элдэб районуудта кукурузые дэлгэрүүлхэ хүдэлмэри нилээд ехээр үргэдхэгдэхэ зэргэтэй. Хойто зүгэй районуудта кукуруза эдеэшэжэ бираха гээшэ ха гү гэжэ зарим нэгэн хүнүүд этигэжэ ядана. Шэниисын лэ тарижа ургуулагдадаг байһан газарнуудта кукурузашье эдеэшэжэ шадаха байна гэжэ дүй дүршэл харуулна. Хэрбээ зарим жэлнүүдтэ кукурузын хүсэд эдеэшээшьегүй һаа, колхоз гү, али совхоз силос дарахын тула ехэ хэмжээнэй ногоон набша намаатай болохо байна ха юм. Тиимэ болохолоороо, энэшье ушарта ажахы гарзада орохогүй байна бшуу.

Нэгэ нимэ ажаглалта хэхэ хүсэлтэй байнаб. Һайн шанартай буурсагуудые ехээр абахын тула нэгэ нүхэн соо хоёр эшэһээ дээшэ орхихо хэрэггүй, тэрэгүйдэ буурсагуудынь һайнаар ургангүйгөөр эгээн үнэтэ зүйл болохо ороохоннинь гээгдэхэ байна. Нэгэ нүхэн соо үсөөн эшэнүүдэй байхада ургаса хододоо һайн байдаг. Энээниие кукуруза ургуулха талаар элитэ мастер Марк Озерный элирхэйлэн баталһан байха юм. Малда ногоон тэжээл болгохын тулада таригдаһан, сэсэглэхэһээнь урид хадагдаха байһан лэ кукурузые үсөөрүүлэншьегүйгөөр эрхиходо болохо байна. Энэ ушарта кукурузые үсхэцөөр таряад, үсөөрүүлэнгүйгөөр орхиходо болохо юм, зүгөөр хэрээһэлүүлэн элдүүрилхын тула тэрэниие заатагүй квадратно-гнездовой аргаар тариха ёһотой.

Украина, Молдави, Хойто Кавказ болон бусад урда зүгэй районуудта кукуруза ороохо болгон абахаар таригдадаг ба хүсэд һайнаар эдеэшэдэг юм, тиигэбэшье, тэндэ таригдаһан кукурузын зарим хубиие хүсэд эдеэшээгүй байхаданшье хуряахада мүн лэ зохихо байна. Энэ хадаа дурсагдаһан районуудай колхозууд ба совхозуудта силос болон дарагдаха буурсагууд, мүн тэрэшэлэн силос даража боломоор эшэнүүд гэхэ мэтэ концентрированна тэжээлнүүдые хүсэд хүрэхэ хэмжээгээр абаха арга боломжо олгоно. Тиимэ болохолоороо, урда зүгэй районууд үнеэдээ шэмэтэ тэжээлээр хангажа, нилээд ехэ һү һаадаг болохо юм.

Дулаа, шиигээр элбэг зарим нэгэн районуудта, жэшээлхэдэ, Грузиин ба Краснодарска хизаарай Хара Далайн эрье тээхи зонодо байһан колхозууд ба совхозууд хүсэд һайнаар эдеэшүүлэнгүйгөөр кукурузын хоёр ургаса хуряажа болохо байна. Энэнь малдаа тэжээлэй ресурснуудые ехэ болгохо арга боломжо олгохо юм.

Ган гасуурта дайрагдадаг районуудта кукуруза пропашной культура туладаа ган гасуурта һуратгүй тэсэмгэй ба үндэр ургаса үгэдэг гэжэ тэрэшэлэн хараадаа абаха хэрэгтэй. Нүгөө талаһаа, хуряалгын үедэ бороо хурын ехээр орожо, хартаабха, ороохото болон бусад культурануудай хуряалгада бэрхэшээл тохёолдуулдаг районуудта силос болохо кукурузые ямаршье уларилтайда хуряажа болохо юм.

Бидэнэр мүнөө жэлдэ, мүн тэрэшэлэн удаадахи жэлнүүдтэшье, кукуруза таридаг шэнэ районуудые урда зүгтэ ургуулһан үрэһэ хүрэнгөөр хангаха уялгатайбди. Тиихэтэй хамта, шэнэ районуудта тарихада илангаяа таарамжатай сортнуудые шэлэхэ, мүн тэрэшэлэн хүсэд эдеэшээгүй байха үедөө набша эшын ба ороохоной үндэр ургаса үгэдэг сортнуудые, мүн кукурузые хойто зүгтэ улам бүри ехээр тариха арга олгохо сортнуудые бии болгохо талаар ехэхэн хүдэлмэри хэхэ шухала. Кукурузые гибридна үрэһөөр тарилга хүгжөөхэ зэргээр ургасыень дээшэлүүлхэ арга боломжо манайда тоогдоногүй. Гибридна үрэһөөр тарилга хэхэ гээшэ ургасые дээшэлүүлхэ шухала арга нүхэсэл болоно. Хүдөө ажахын министерство, Совхозуудай министерство энэ хэрэгтэ хам оролсон, гибридна үрэһэ үйлэдбэрилэн олошоруулха хүдэлмэридэ туршалгын станцинууд ба научно-шэнжэлэлгын институдуудые элсүүлжэ, ойрын 2—3 жэл соо имагтал гибридна үрэһөөр таридаг болохо ёһотой.

Сэбэр парай орондо кукурузын тарилгые зарим тэды үргэдхэхэ тухай асуудал табяа һаа һайн байгаа. Хэрбээ кукурузые августын түрүүшын хахадта хуряагаа һаа, хүсэд эдеэшээдүй байха байна. Тиихэдэ кукурузые хуряаһанай һүүлээр полинь саг соогоо сүлөөлэгдэжэ, намарай культуранууд таригдаха болоно.

Тэрэшэлэн ургаса багатай ороохото культурануудай зарим хубиие, тухайлхада, 8,5 миллион гектарыень кукурузаар һэлгэбэл таарамжатай. Мүн, тухайлхада, 4 миллион гектар тэжээлэй элдэб культурануудые (ногоонууд ба корнеплодуудые) кукурузаар һэлгэбэл таарамжатай байна. Гадна, СССР-эй элдэб районуудта кукуруза тарихын тула, тухайлхада, 3 миллион гектар ургаса багатай сабшалангай, бэлшээриин ба хэрэглэгдээгүй хэбтэһэн газарнуудые хахалжа болоно. Эдэ бүхы хэмжээ-ябуулгануудай ашаар олон зуугаад миллион пүүд кукуруза нэмэжэ абтаха байна.

Бидэнэр мүнөө кукурузын тарилгые нилээд ехээр үргэдхэжэ шадаха байнабди, юундэб гэхэдэ, тэрэ болбол механизацилгын мүнөө үеын хэмжээнэй ёһоор ажал ехэтэй культура байхаяа болёо. Мүнөө кукурузые квадратно-гнездовой аргаар тариха, тэрэниие механизированна аргаар хэрээһэлүүлэн элдүүрилхэ, ороохон болохошье, мүн силос болохошье ургасыень комбайнаар хуряаха арга бии болонхой.

Нүхэд! Орон дотор ороохоной валовой суглуулгын арбан миллиард пүүд болоо һаань оронойнгоо ороохо таряанай бүхы хэрэглэмжые гүйсэд хангажа, бүри ехэ резервтэй болоно, тиихэтэеэ хамта, дүрбэн миллиард үлүүтэй пүүд ороохо таряа, тэрээнһээ гадна, нилээд ехэ һагшадаһа, жмых ба элдэб янзын комбинированна тэжээл малажалда үгэжэ болохо байна. Газартаряалангай культурын дээшэлһэнтэй дашарамдан, бидэнэр мүн малажалда тон шухала хэрэгтэй бусад культуранудай—хартаабхын, тэжээлэй морковиин, тэжээлэй свёклын, сахарна свёклын, валовой суглуулгые дээшэлүүлхэ, тэрэшэлэн сабшалангай ургасые дээшэлүүлхэ байнабди. Ингэжэ, малажал өөрынгөө хүгжэлтэдэ хэрэгтэй тэжээлэй тогтууритай базатай болохо, ашаг шэмэ ехэтэй ба олзо доход ехэтэй болохо байна.

Ороохо таряа үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ арга боломжоёо бодотоор бэелүүлхын тула ехээр ба үсэд шангаар хүдэлмэрилхэ шухала. Түбхын түрүүн тракторнууд болон хүдөө ажахын машинануудые олоор бүтээдэг болохо, тэдэниие ашаглалга нилээд һайжаруулха хэрэгтэй.

Ороохо таряанай гээлтые бага болгохын ба ороохо таряа ехээр суглуулхын тула хуряалгын болзорые эрид богонидхохо хэрэгтэй, тэрэнэй тула комбайнуудай паркые нилээд олошоруулха, мүн тэрэшэлэн таряае хүсэд эдеэшээгүйдэнь хуряаха арга олгодог виндроуэрнүүдые олоор үйлэдбэрилхэ хэрэгтэй.

Манай хүдөө ажахыда нилээд олон шэнэ тракторнууд ба комбайнууд хэрэгтэй. 1960 ондо тэдэнэй хэды шэнээн хэрэгтэй болохо байһан тухай би мүнөө хэлэхэгүйб. Бии байһан заводуудай үйлэдбэриин хүсые ашаглаха тушаа, тэрэшэлэн шэнэ заводуудые бариха тушаа бодото арга боломжонуудаа хаража үзэхэ хэрэгтэй. Гэбэшье, хүдөө ажахын саашанхи техническэ зэбсэгжэлгэ тушаа бидэнэрэй анхаралаа ехээр хандуулха ёһотой байһамнай элитэ.

Ургаса хуряалгын түрүүшын үдэрнүүдтэ хүдэлдэг колхознигуудай, МТС-үүд болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй урма хэшээлые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Эндэ дутагдалнууд үшөөл олон. Мүнөө хэрэглэгдэдэг ажалай түлөөһэн хадаа ургасые богони болзор соо хуряахын түлөө колхознигуудай, МТС-үүд болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэдэй урма хэшээлые хүсэд дээшэлүүлнэгүй. Ургаса хуряалгын түрүүшын үдэрнүүдтэ түлөөһэ ехээр үгөө һаа таарамжатай байгаа. Энэ асуудалаар дурадхалнуудые зохёохыень Хүдөө ажахын министерстводэ, Совхозуудай министерстводэ даалгаха хэрэгтэй.

Ороохо таряа үйлэдбэрилгые эрид ехээр дээшэлүүлхэ зорилго хадаа коммунистическэ байгуулалтын агуусхэ түсэбүүдые бэелүүлгэдэ онсо шухала удхашанартай байна. Ороохо таряа үйлэдбэрилгые үргэдхэхын түлөө тэмсэл—манай Эхэ ороной экономическа хүсэ шадалые бэхижүүлхын түлөө, арад зоной ажана байдалые саашадань һайжаруулхын түлөө тэмсэл болоно.

Ороохо таряанай валовой суглуулгые дээшэлүүлхэ шухала зорилго табиха зуураа, парти болбол хүндэ индустриие хүгжөөлгэдэ түйлагдаһан амжалтануудта, манай социалистическэ хүдөө ажахын томо үйлэдбэриин үлүү һайн байһанда, үндэр ургаса абаха арга замые наукатай нягта барисаатайгаар зохёоһон хүдөө ажахын түрүүшүүлэй тон баян дүй дүршэлдэ түшэглэнэ.

Хэрбээ ороохо таряанай ажахые хүгжөөхын түлөө тэмсэлдэ колхозно таряашадай, хүдэлмэришэн ангиин ба бүхы советскэ арадай хүсэлэл оролдолгые бидэнэрэй эмхидхэн элсүүлээ һаа, ойрын таба—зургаан жэл соо 10 миллиард пүүд таряа абаха гэһэн бүгэдэарадай зорилгын амжалтатайгаар шиидхэгдэхэ байһаниинь лабтай!

Мяха, һү, үндэгэ, нооһо болон малажалай бусад продуктнуудай үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ гол зорилгонууд

Нүхэдүүд! КПСС-эй ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй һүүлээр партиина ба советскэ организацинууд, колхознигууд, МТС болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд малажалые хүгжөөхэ талаар партиин хараалһан хэмжээ-ябуулгануудые дүүргэхэ тушаа бага бэшэ хүдэлмэри хээ. Энэ хүдэлмэри эрёо бэрхэ оршон байдалда үнгэрөө гэжэ элидхэлэй эхиндэ хэлэгдэһэн байха. Ороной хэдэ хэдэн районуудта болоһон ган гасуур, мүн тэрэшэлэн холын бэлшээринүүдтэ тохёолдоһон шэрүүн хүйтэн үбэл малажалда ехэ бэрхэшээлнүүдые ушаруулһан, гэрээндэ хохидол хүргэһэн байна. Тиибэ яабашье, 1953 оной октябриин 1-һээ 1954 оной октябриин 1 хүрэтэрхи үе соо орон доторнай эбэртэ бодо малай тоо толгой 1,9 миллион толгойгоор, тэрэ тоодо үнеэдэй тоо 1,5 миллион толгойгоор олошороһон, гахай 3,4 миллион, хонид 2,6 миллион толгойгоор олошороһон байна. Малай ашаг шэмэнь нэгэ бага дээшэлээ.

Малажалай байдалые шэнжэлэн үзэхэ зууураа, ажалшадые эдеэ хоолой продуктнуудаар, промышленностиие түүхэй эдээр хангаха хэрэгтэ ниитын малажалай удхашанар болон үүргэ тухай онсолон хэлэхэ хэрэгтэй. Ниитын малажал гээшэ малажалай продуктнуудаар оронойнгоо хэрэглэмжые хүсэд хангаха зорилгые бидэнэрэй шиидхэхэ базамнай мүн байна. Тиимэһээ парти болбол колхозно болон совхозно малажалые хүгжөөхэ хэрэгые эгээл ехэ удхашанартай гэжэ тоолодог байһан ба тооложошье байна.

Дайнай хойто тээхи жэлнүүдтэ ниитын малажалые хүгжөөлгэдэ зарим тэды амжалтанууд түйлагдаа. Үнгэрэгшэ жэлдэ колхозууд, совхозууд болон гүрэнэй бусад ажахын малажалай продуктнуудай удельнэ хэмжээн бүхы бэлэдхэл дотор мяхаар—78 шахуу процент, һүөөр—77 процент, үндэгөөр—54 процент, нооһоор—92 процент болоһон байгаа.

Эдэ мэдээнүүд юу харуулнаб гэхэдэ, колхозууд болон совхозуудай ашаг ехэтэй ажахынууд болонхойень, малажалай продуктнуудаар ороноо хангалгада гол, шиидхэхы үүргэ дүүргэдэг байһыень харуулна. Энэ хадаа манай колхозно болон совхозно үйлэдбэриин ехэ илалта мүн байна. Зүгөөр, мүнөө болотор колхозууд болон совхозууд малажалай продуктнуудай үйлэдбэрилгые ехэ болгохо арга боломжонуудаа үшөө дутуугаар хэрэглэнэ.

Ниитын малажалые хүгжөөхэ зууураа, колхознигуудай, хүдэлмэришэд болон албахаагшадай өөһэдтөө барижа байдаг, мүн хүдөө ажахын артелиин Уставай ёһоор, хубиин хэрэглэлдэ байдаг малажалай удхашанарые багадхаха ёһогүйбди. Арадай ажана байдалые һайжаруулгада туһатай байһыень хараадаа абан, колхознигуудые, хүдэлмэришэд ба албахаагшадые малтай болгохо хэрэгые парти болон правительство дэмжэдэг байһан ба саашадаашье дэмжэхэ байна. Гэбэшье, хүдөө ажахын продуктнуудые болон арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые элбэг дэлбэг болгохо хэрэгтэ шиидхэхы үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй ниитын малажалые хүгжөөлгэдэ гол анхарал хандуулагдаха ёһотой.

Манайда малай тоо толгойн олошорхотой хамта, мяха, һү, тоһо, үндэгэ бэлэдхэлгын ургаһые тодорхойлһон тоонуудые харуулаа һэм. Гэхэ зуура, малажалай продуктнууд манда үшөө дутамаг байна. Энээниие юугээр тайлбарилха ёһотойб? Нэн түрүүндэ хэрэглэмжын угаа ехээр ургаһан ябадалаар тайлбарилагдана. Сэнгүүдэй олон дахин химдаруулагдаһанай һүүлээр малажалай продуктнууд һуратгүй ехээр хэрэглэгдэдэг болоо. 1954 ондо арад зондо мяха худалдалга 1940 онойхитой сасуулхада 2,8 дахин ехэ болоо, малай тоһо—2,6 дахин, үндэгэ—1,4 дахин, нооһон бүд—3 дахин шахуу ехэ болоо. Малажалай продуктнуудые хэрэглэхэ ябадал мүн саашадаашье ехэ болохо байна. Арадай ажана байдал тухай анхарал оролдолгоһоо үлүү юумэ Коммунистическэ партида ба Советскэ правительствода байдаггүйень һанан, энээниие хангахын тула бүхы хэмжээнүүдые абаха шухала.

Малажалай продуктнуудта улам ургажа байгаа эрилтэнүүдһээ хаража үзэхэдэ, малажалай продуктнууд тон дутуугаар үйлэдбэрилэгдэдэг байна бшуу. Тиимэһээ мяха, һү, тоһо, үндэгэ, нооһо болон бусад продуктнуудые нилээд ехээр үйлэдбэрилхэ зорилго табигдана.

Бии байһан газарһаа, тэрэниие зүбөөр ашаглаһанһаа малажалые хүгжөөлгын сэхэ дулдыдадаг байһые хараадаа абан, колхозуудта болон совхозуудта үгтэһэн газарай хэмжээе, тэрэнэй шанарые хаража үзэн, малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ талаар колхозуудай болон совхозуудай арга боломжонуудые тодорхойлхо зэргэтэйбди. Тиимэһээ таряанай, сабшалангай ба бэлшээриин газарай 100 гектар бүридэ тэды шэнээн мяха, һү үйлэдбэрилхэ, таряанай газарай 100 гектар бүридэ тэды шэнээн гахайн мяха үйлэдбэрилхэ, ороохото культурануудай тарилгын 100 гектар бүридэ шубуу үсхэбэрилгэһөө тэды шэнээн продукци абаха гэжэ тодорхойлхо шухала.

Энэ ёһо гурим хадаа ниитын малажалые хүгжөөлгын түсэбэй үндэһэ һуури болгогдохо зэргэтэй. Наукаар үндэһэлэгдэһэн нормонуудай ёһоор бүхы хүн зониие эдеэ хоолоор хангахын тула Советскэ Союз дотор дунда жэшээгээр тарилгын, сабшалангай ба бэлшээриин газарнуудай 100 гектар бүридэ 27 центнер мяха, 260 центнер һү, тарилгын газарай 100 гектар бүридэ 30 центнерһээ бага бэшэ гахайн мяха, ороохото культурануудай тарилгын 100 гектар бүридэ 74 мянганһаа үсөөн бэшэ үндэгэ абаха шухала. Гэхэ зуура, наукаар үндэһэлэгдэн мүнөө абтаһан нормонуудые тон зүб, хубилгагдахагүй гэжэ тооложо болохогүй, тэдээндэ ажабайдал заһабари, тодорхойлго оруулжа болохо байна.

Оронойнгоо хэрэглэмжые хангаха шухала хэмжээнһээ мүнөө үедэ ехээр гээгдэнхэй байнабди. Гэбэшье, энэ гээгдэлые богонихон саг соо усадхажа болоно.

Тиихын тула нэн түрүүн адуу малай ашаг шэмые нилээд ехээр дээшэлүүлхэ, тэрэнэй тоо толгойе олошоруулха зэргэтэйбди.

Центральна Комитедэй Пленумэй үзэмжэдэ табигдаһан проект дотор арадай ажахын шухала зорилго болгогдон, малажалай гол шухала продуктнуудые 1954 онойхиһоо орон дотороо 1960 ондо иимээр үйлэдбэрилхэ гэжэ хараалагдана:

мяха ба сало (бүхы түрэлэй)—хоёр дахин,
һү— хоёр дахин,
үндэгэ—2,2 дахин,
нооһо— (бүхы түрэлэй)—1,8 дахин.

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта)

Малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ехэдхэхэ тухай

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум дээрэ 1955 оной январиин 25-да нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэһэн элидх

(Үргэлжэлэл)

Малажалые нимэ эрид ехээр хүгжөөхэ хэрэгые хангахын тулада ажахын энэ һалбарида бүхы партимнай, бүхы оронэймнай анхарал хандуулагдаха зэргэтэй.

Зарим партиина организацинууд малажалые хүгжөөхэ талаар тон ехэ гээгдэлдэ ороһон байһанаа хүсэд гүнзэгыгөөр мүнөө хүрэтэр үшөө ойлгоодүй, ЦК-гэй сентябрьска Пленумэй шиидхэбэринүүдые хангалтагүйгөөр бэелүүлжэ байһаар гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Центральна Комитедэй зүгһөө шанга һануулалтын бии байбашье, үнгэрэгшэ жэлдэ зарим республиканuудта, хизаарнуудта болон областьнуудта малай тоо толгойн олошорхоһоо, тэдэнэй ашаг шэмын ехэ болохоһоо байтагай, тоо толгойнь үсөөрһыень, ашаг шэмын бага болоһыень ондоо юугээр тайлбарилжа болохоб. Эгээл нимэ ушар, жэшээнь, Астраханска, Великолукска, Вологодско, Калининска, Костромской, Новогородско, Ярославска ба бусад зарим областьнуудай, Азербайджанска ССР-эй ба Грузинска ССР-эй колхозуудта тэхёолдоһон байна, эндэхи партиина, советскэ болон хүдөө ажахын органууд малажалые хүгжөөхэ асуудалнуудые муугаар шиидхэдэг, хүдөө ажахын үйлэдбэрилгын энэ шухала һалбарида ёһотой анхарал хандуулдаггүй байгаа. 1954 оной октябрь-декабрьда малай олоор гарзалһан, тэрэнэй ашаг шэмын доошолһон тухай мэдээсэлнүүд хэдэ хэдэн областьнуудһаа орожо байна.

Һү үгэдэг мал, гахай үсхэбэрилхэ таарамжатай эрхэ байдал, жэшээнь, Краснодарска хизаарта бии байна. Гэхэ зуура, энэ хизаарта үнеэдэй ашаг шэмэ угаа бага, тиин 1940 ондо хэрбээ 1.530 килограмм байгаа һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ 1.290 килограмм, тиихэдэ 1953 ондо 1.442 килограмм һүн абтаһан байна. 1954 ондо һү бэлэдхэхэ ба худалдан абаха түсэб оройдоол 74 процент дүүргэгдээ.

Малай тоо толгойе түсэблэлгэдэхи ехэ дутагдалнууд малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгын гээгдэлэй шалтагаануудай нэгэниинь болоно. Адуу малай тоо толгойе миил олошоруулаа хада малажалай проблемэ шиидхэгдэжэ болохо байна гэһэн буруу һанал бодолые хүтэлбэрилгэ болгон, Хүдөө ажахын ба Совхозуудай министерствонүүдэй хүтэлбэрилэгшэд түсэб зохёодог байгаа.

Энэ хадаа малай тоо толгойе олошоруулха даалгабаринуудаа зарим районуудай дүүргэбэшье, малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэеэ бага болгохо ябадалда хүргэхэ ёһотой байһан ба үнэхөөрөөшье энээндэ хүргэһэн байна. Кемеровскэ областьдо гахайн тоо толгой 1940 онһоо 1953 он хүрэтэр 68 мянганһаа 129 мянга хүрэтэр гэхэ гү, али хоёр дахин шахуу олошорһон байна. Тэд гахайн мяха үйлэдбэрилгэ 1940 ондо 1900 тонно байһан аад, 1953 ондо 1550 тонно хүрэтэрөө бага болоһон байна. Костромской областьдо үнеэдэй тоо толгой 1949 онойхиһоо 20 процент олошороо, харин тиихэдэ һү һаалга 10 процент хороһон байна. Иимэ жэшээнүүдые олооршье харуулжа болоно.

Хүдөө ажахын асуудалнуудые поэт Владимир Маяковскиин тусгаар эрхилжэ байгаагүйнь мэдээжэ, гэбэшье, үнеэнэй һү үгэхэ ёһотой байһыень тэрэ ойлгодог байгаа. Маяковский иигэжэ бэшээ һэн:

> Үнеэн лэ гэжэ
>   нэрэтэй һаа,
> Дэлэнтэй, һүтэй
>   байхалши даа.
> һү, дэлэнгүй байгаа һаа
>   үнеэн нэрэнэйш
>   хэрэг юуб.

Маяковскида элитэ байһан юумэ, харин хүдөө ажахын олохон хүдэлмэрилэгшэдтэ элитэ бэшэ байна гээшэ ха.

Малажал гээшэ элдэб түрэлэй амитадые үсхэбэрилдэг һайн директортэй зоологическа сад бэшэ бшуу. Мал лэ гээд хэрэгтэй бэшэ, харин малажалай продуктнуудые абахын тула тэдэнэр хэрэгтэй байдаг юм. Гүрэнэй тогтооһон болзор соо малажалай шухала хэмжээнэй продукт абаха хэрэгые түсэб дотороо гол шухала зорилго гэжэ хараалха хэрэгтэй. Гэхэ зуура, шадаал һаа үсөөн тооной малһаа һү, мяха, тоһо даалгабарита хэмжээгээрнь абадаг байгаа хада гүрэндэ, арад зондо ашагтай байна. Жэшээнь, колхозуудта 2,4 миллион тонно гахайн мяха үйлэдбэрилхэ гэжэ түсэблэнэбди. Хэрэгтэй ассортимент соонь энээниие абахын тула үүсэлэгдээд байхадаа дунда жэшээгээр 90 килограмм болохо 1 гахайһаа 30 процентһээ бага бэшэ бекон гаргажа абаха, үүсэлэгдээд байхадаа 100 килограммһаа бага бэшэ гахайһаа 35 тухай процент ветчинэ ба жиирэй мяха абаха, үүсэлэгдээд байхадаа 150 килограммһаа бага бэшэ гахайһаа 35 процент ехэ тарган ба тарганшаг мяха абаха зэргэтэйбди. Гахайн мяха үйлэдбэрилхэ иимэ структуратай, үүсэлэгдээд байһан гахайнуудай иимэ шэгнүүритэй байхын тула 22 миллион толгой гахай шахаха, тэрээндэ 21 миллион тонно (тэжээлэй единицэдэ оруулхада) элдэб тэжээл гаргашалагдаха болоно.

Мүнөө үедэ колхозууд юу тушаанаб? Беконно гахайнуудые 30 процент тушаахын орондо, харин 3 процент, ехэ тарган гахайнуудые 35 процент тушаахын орондо 6 процент, жиирэй мяхатай гахайнуудые 35 процент тушаахын орондо 69 процент тушаана. Гадна, 30-аад килограмм амидын шэгнүүритэй кондиционно бэшэ гахайнуудые 22 процент тушаана. Тэд, энэ гахай гээшэ аал! Гахай бэшэ, харин энэ хэрэгтэ гахай шэнгеэр хандаһан ябадал мүн! Хэрбээ энэ байдалые хэбээрнь үлөөхэ болоо һаа, колхозуудта 2,4 миллион тонно гахайн мяха абахын тула 42 миллион толгой гахай хэрэгтэй, энээндэ 26 миллион тонно тэжээлэй единицэ гаргашалагдаха шухала болоно. Тиин 20 миллион толгой гахай үлүүгээр барижа байһан гү, али тэжээлынь һайжаруулаад, һайнаар шахагдаһан үсөөн толгой гахайһаа мяха тэрэл хэмжээгээр абаһан хоёрой алиниинь ашагтай гээшэб? Хоёрдохи замайнь ашагтай байһаниинь арсашагүй.

Һүнэй, нооһоной ба бусад продуктнуудай талаар иимэрхүү жэшээнүүдые олоор харуулжа болоно. Тиин малажалдахи эгээл шухала зүйл шанарайнь тала, тэрэнэй ашаг шэмэ болоно гэжэ энээн дээрэһээ харагдана. Тус тус зонодохи эдлүүрнин газарай 100 гектар бүхэндэ түсэбөөр хараалагдаһан продуктнуудые хэн ехээр үгэнэб, тэрэ һайнаар хүдэлмэрилнэ гээшэ, тэрэ урмашуулагдаха, бүгэдэарадай һайшаал хүндэлэлдэ хүртэхэ зэргэтэй.

Иигээд байхада малажалые хүгжөөлгын түсэбэй дүүргэлтын хойноһоо хайшан гэжэ хиналта бэелүүлхэ хэрэгтэй гээшэб? Хүдөө ажахын ба Совхозуудай министерствонүүд малажалай продукци үйлэдбэрилэн абаха талаар ороной тус тус зононуудай онсо илгаае хараадаа абан, гүрэнэй тогтооһон минимумые хүтэлбэри болгохо зэргэтэй. Гэхэ зуура, продукциин энэ минимум абаха хэрэг һүөөр—тус зонодо хараалагдаһан һү һаалга хараада абтан, үнеэдэй тоо толгойгоор, мяхаар—шахагдаһан гахайнуудай, эбэртэ бодо малай, хонидой тоо толгойгоор, хайшалагдажа абтаһан нооһоор хангагдаха байһаниинь уридшалан хараалагдаха зэргэтэй. Гэхэ зуура, эгээл энэ минимум элдэб зүйлэй бүхы продуктнуудаар ороноо хангаха байна, харин колхоз, совхоз тус бүридөө арга боломжонуудаа хэрэглэн, эгээл ехэ продукци абаха зэргэтэй. Энэнэй тулада нютагуудтахи хүдэлмэрилэгшэдтэ эдэбхи үүсхэл гаргуулха шухала.

Энэ жэлһээ эхилжэ тарилгын талмай болон малажалай хүгжэлтые түсэблэхэ шэнэ гуримда орохо байһамнай Пленумдэ хабаадагшадта элитэ. Энэ хадаа хүдөө ажахын үйлэдбэрилгын бүхы һалбаринуудые хүгжөөн дэбжээхэ хэрэгтэхи тон шухала хэмжээ-ябуулга болохо байна.

Газарай хүрьһые болон сагай уларилые хараадаа абангүйгөөр, ямар культурануудые хэды шэнээгээр тариха түсэб, ямар түрэлэй малые үсхэбэрилхэ түсэб район бүхэндэ дээрэһээ хараалагдадаг байһан түсэблэлгын хуушанай ёһо гурим МТС-эй хүдэлмэрилэгшэдэй, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй ба бүхы ниитэ колхознигуудай үүсхэл эдэбхиие дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ туһалдаггүй байгаа. Түсэблэлгын иимэ ёһо гурим болбол дээрэһээ үгтэһэн директивэнүүдые дүүргэхэ хэрэгтэ ёһо тэдыгээр хандаха ушар гаргадаг байгаа.

Түсэблэлгын шэнэ гуримай эхи үндэһэниинь колхозуудтахи болон совхозуудтахи товарна продукциин тогтоогдомол хэмжээн боложо үгэхэ байна. Гэхэ зуура, хахалагдаһан газарай ба али бүхы культуранuудай таригдаһан гектарнуудай тоо харагдаха, һүрэг малай тоо толгой ба эбэр һүүл тоологдохо бэшэ, харин гектар бүхэнһөө абтаһан ороoһо таряанай, хартаабхын, овощиин ба таряанажалай бусад продуктнуудай, мяханай, һүнэй ба малажалай бусад продуктнуудай центнернүүдэй тоо харагдаха зэргэтэй. Энэ хадаа хүдөө ажахын культурануудай ургасые дээшэлүүлхэ, ниитын малажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ талаар хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй урма хэшээлые ехэ болгохо хэрэгтэ туһалха байна.

КПСС-эй ЦК-гэй Пленумэй тогтоолой проект дотор малажалай продуктнуудые эрид ехээр үйлэдбэрилхэ хэрэг хараалагдана. Энэ зорилго бодотоор бэелүүлэгдэжэ шадагдаха гээшэ гү? гэжэ зарим хүнүүд асуужа болохо байна. Энэ асуудалда нэгэл харюу үгтэхэ зэргэтэй: энэ зорилго үнэхөөр гүйсэд бэелүүлэгдэжэ шадагдаха, энээниие амжалтатайгаар шиидхэхэ шухала бүхы арга боломжонууд манда бии. Бии байгаа резервнүүдээ имагтал зүбөөр хэрэглэн ашаглаха шухала.

Хизаарлагдашагүй ямар ехэ арга боломжонуудай манай орондо үнэхөөр байһые, нүхэдүүд, бодоод үзэгты. 1954 ондо оронойнмай элдэб зононуудтахи түрүү колхозууд ба совхозууд бүхэсоюзна показательнуудһаа 3 дахин үлүү ехээр үнеэн бүриһөө дунда жэшээгээр һү һаагаа, тиихэдэ бүхы колхозуудта ба совхозуудта орходоо дунда жэшээгээр 100 гектар тарилгын газарта гахайн мяха 4—5 дахин ехээр, хонин бүриһөө 2—3 дахин ехэ нооһо түрүү ажахынууд абаһан байна.

Олонхи колхозууд ба совхозууд түрүү ажахынуудай хэмжээндэ хүрэжэ, нимэ үрэ дүнгүүдые туйлажа шадахагүй байна гээшэ аал? Хэрбээ малажалда һаналаа үнэхөөр табяа һаа, энэ хэмжээе туйлажа шадаха байһамнай арсалтагүй.

Гахайн мяха үйлэдбэрилгэ тухай

Мяха үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ гол резерв хадаа малажалай эгээн түргэн үдэжэ ехэ болодог һалбарие — гахай үсхэбэрилгые хүгжөөлгэдэ түбхын түрүүндэ оршоно.

Гахайн мяха үйлэдбэрилгые 1960 ондо 1954 онойхитой сасуулхада хоёр дахин ехэдхэхэ зорилго табигдана. Украина, Хойто Кавказ, Прибалтика, Белорусси, хара хүрьһэтэ бэшэ Центральна ба хара хүрьһэтэ Центральна областьнууд, Баруун Сибирь, Казахстанай хойто областьнууд гахайн мяха үйлэдбэрилгын гол районууд болохо ёһотой.

Манайхи шэнги нимэ ехэ орон дотор гахай шахалгын бүхы аргануудые хэрэглэхэ шухала. Тиимэһээ КПСС-эй ЦК-гэй Пленумэй шиидхэбэриин проект дотор шахалгын аргануу тус тус зононуудай онсо байдалтай зохилдуулагдан хараалагданхай. Украинын олон колхозууд болон совхозууд сала абахын тулада ороoһо таряагаар гахайнуудые амжалтатайгаар шахадаг гэжэ мэдээжэ. Гэхэ зуура, бекон абахын тулада гахай шахадаг олон жэлэй дүй дүршэлтэй, беконно фабрикануудаар олон Литва, Латви болон Эстониндо сала үйлэдбэрилхэ түсэб мүн лэ тиимээр яахадаа үгтэнэ гээшэб гэжэ асуугдана? Прибалтикын таряашад эрхим шанартай бекон яажа абахаб гэжэ мэдэнэ, тэрээнэй тулада тусхай үүлтэрэй гахайнуудые бии болгоһон, вико- овёс, вико-горооxо ба бусад зүйлнүүдые холин тарижа, тэжээлэй база байгуулһан байна. Гэхэтэй хамта, хүдөө ажахын органууд беконой орондо сала үйлэдбэрилхыень таряашадые һургажа ородог болоо. Энэ байдалые заһаха хэрэгтэй.

Гахай шахахын тулада ниитын ба индивидуальна эдеэ хоолой үлөөдэһые үргэнөөр хэрэглэлгэдэ ехэ анхарал хандуулха хэрэгтэй. Гансахан Москва болон Ленинградай столовонуудһаа, эдэ городуудай хүн зонһоо жэл бүри эдеэ хоолой 400—500 мянган тонно үлөөдэһэ суглуулан, олон зуугаад мянган гахай эдеэлүүлжэ болохо байна. Московско областиин «Х лет Октября» гэжэ совхоз эдеэ хоолой үлөөдэһые хэрэглэн, жэл бүри 35—40 мянган центнер гахайн мяха абана. Гэбэшье, энэ дүй дүршэл мууса дэлгэрүүлэгдэнэ.

Колхозууд болон совхозуудта гахай үсхэбэрилгын ажахые эмхидхэлгэдэхи ехэ дутагдалнуудтай саашадаа эбсэжэ болохогүй. Эмэ гахайнууд мүнөө хүрэтэр тон мууса ашаглагдана. Олон колхозуудта эмэ гахайнууд оройдоо нэгэ дахин түрүүлэгдэнэ, тиихэдэ хахад жэл соо колхозууд тэдээнһээ ямаршье продукци абанагүй, теэд эмэ гахайнуудые эдеэлүүлхын тула ехэ хэмжээнэй тэжээл ба ажал гаргашалагдана. Хэрбээ орон дотор бүхы дээрээ эмэ гахайнуудые хоёр дахин түрүүлээ һаа 15—20 миллион поршоонхо, нэгэ хахад-хоёр миллионһоо доошо бэшэ тонно гахайн мяха амидын шэгнүүрээр нэмэжэ абаха арга олгохо байна.

Гахай үсхэбэрилгэ хадаа ажахын ашаг ехэтэй һа[…] бари боложо шадаха ба болохошье байна. «Га[…] хадаа таряашанай мүнгөө суглуулдаг булх[…] гэжэ арадай оньһон үгэ дэмы хэлэнэгүй. Колхоз[…] хэн нимэ булхартай байжа, колхозно баялигаа а[…] бадхажа шадаха байна бшуу.

Үхэрэй мяха үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ тухай

Үхэрэй мяха үйлэдбэрилгые 1960 ондо, 1954 онойхитой сасуулхада, 1,7 дахин ехэдхэхэ зорилго табигдана.

Энэ ургалтые ямар аргаар хангажа болохоб? Үхэрэй мяха үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ шухала резервнүүдэй нэгэниинь хадаа эбэртэ бодо малые бэлшээн таргалуулха, бэеынь хүсээхэ ба шахаха ябадал болоно. Энэ хэрэгтэ тэсэшэгүй эзэн буса ябадал бии. Үнгэрэгшэ жэлдэ туранхай үхэр ехэ олоорoo гүрэндэ тушаагдаа. Хэрбээ эдэ малнуудые зэхид соонь таргагуулаа һаа олон зуугаад мянган центнер мяха нэмэн абажа болохо байгаа. Хүдөө ажахын министерство малые бэлшээн таргалуулха талаар эмхидхэлэй зохихо формонуудые олоогүй, бэдэрээшьегүй хаш даа. Энээнэй эсэстэ колхозууд бэлшээжэ таргалуулхын тулада эды тэды малнуудые ёһо тэды илгаһан болобошье, бодото дээрээ тэдээниие бусад гүүртэнүүдтэй хамта байлгаа. Түрүү колхозуудай жэшээгээр бэлшээжэ таргалуулгын колхозно болон колхозууд хоорондын гүүртэнүүдые байгуулха хэрэгтэй.

Совхозуудай министерствын совхозууд мал шахалгын хэрэгые нилээд һайжаруулха ёһотой. Ороoһо таряанай совхозуудта ороoһо таряанай ажахын үлөөдэһые гаргашалан, үхэрнүүд болон эрьенүүдые шахаха фермэнүүдые эмхидхэхэдэ ашагтай байна. Мүн эбэртэ бодо залуу малнуудые бэеынь хүсээхэ ба шахаха талаар совхозуудые байгуулха хэрэгтэй.

Малай бэеынь хүсээхын, шахахын тулада Мяханай ба һүнэй продуктнуудай министерство ехэ арга боломжонуудтай. 1953 ондо энэ министерствын мал шахалгын ажахынууд тогтоогдоһон хэмжээһээнь гадуур таргалуулһанай ашаар 172 мянган тонно мяха ба сала гүрэндэ тушааһан байна. Гэхэтэй хамта, эзэн буса ябадал гаргаһанай, малые буруугаар барижа байһанай эсэстэ министерствын базануудта ехэ гээлтэ хоролто гаргагдана гэжэ т[…] дэглэхэ хэрэгтэй. Тиин 1953 оной октябриин 1-[…] 1954 оной октябриин 1 хүрэтэр малай гээлтэ хорол[…] амидын шэгнүүрээр 42 мянган тонно болоһон ба[…]на. Энэ хадаа бэлэдхэлэй олон базануудта абта[…] малые удаан саг соо эдеэлүүлэнгүй, уһалангүй ба[…]гаһанһаа болоно.

Энэ министерствын хүтэлбэрилэгшэд мал шах[…]га эмхидхэхэ тушаа хэмжээ абадаггүй байха[…] гадна, үнгэрхэдөө бэлэдхэлэй базануудта абта[…] малнуудые эдеэлүүлгэһээ яажашье һаань бүри[…] һэн зайсаха тушаа бодомжолно. Тиихэ зуураа, тэ[…]нэр мал хадаа удаан саг соо эдеэлэнгүй байжа […]даха, уһанайл байгаа һаа шэгнүүрээ гээдэггүй гэ[…]жэгтэй «теорёор» бэеэ далдалхые һэдэнэ. Тэдэ[…] малые хооһоор барижа байдагаа зүбтүүлх[…] тулада үнгэрхэдөө туршалгануудые хэжэ эхил[…] Мяханай промышленностиин Институдай хүдэлмэ[…]лэгшэд эдэ «туршалгануудые» шалгаһанай дүнгү[…] тухай министерствын хүтэлбэрилэгшэдтэ элидх[…] зуураа, иигэжэ бэшээ: «Малнууд үлэсхэлэн бай[…] түрүүшынгээ хоёр сүүдхын туршада дошхон ба[…]даг, хаа яа хэбтэдэг, мөөрэлдэдэг, үһээ долёод[…] байгаа. Саашадаа үлэсхэлэн байхадаа тэдэнэр һү[…] хүдэлсэ багатай боложо, ехэнхи сагтаа бэрбылд[…] хэбтэдэг байгаа».

Энэ «хадаа шэнэ бэшэ, лаб лэ бусадһаа дам д[…]лаһан «теори» байгаа ёһотой. Гүүндээ тэжээл эд[…]лэнгүй байлгажа һургаха гээд, цыгаанай турша[…]ниинь мэдээжэ. Тэрэ хадаа гүүгээ найман үдэр […] эдеэлүүлэнгүй байгаа, хэрбээ юһэдэхи үдэрөө г[…]нэйнгээ үхэшөөгүй һаа, тэрэнэй туршалгань бү[…] жэшье магад байгаа.

Мяха ба һүнэй продуктнуудай промышленности[…] министерствын хүтэлбэрилэгшэд нимэ жэгшүүр[…] эзэн буса ябадал яахадаа гаргажа, гүрэндэ хохид[…] ушаруулдаг байһанаа тайлбарилжа үгэхэ ёһотой.

Үндэгэ ба шубуунай мяха үйлэдбэрилгэ тухай

Мүнөө хүрэтэр орон дотор үндэгэн ба шубуунай мяхан багаар үйлэдбэрилэгдэдэг байгаа. Шубуунай мяха үйлэдбэрилгые 1960 ондо, 1944 онойхитой сасуулхада, хоёр хахад—гурба дахин, үндэгэ—2,2 дахин ехэдхэхэ гэжэ хараалагдана.

Олон колхозуудай түрүүлэгшэд шубуу үсхэбэрилгэдэ дурагүйгөөр хандана, тэрээниие олзо доход багатай, экономическа ашаггүй гэжэ тоолоно. Гэбэшье, тахяагайнгаа юрын бэшэ, харин «алтан» үндэгэ лэ гаргадаг газарайхид гомдодог зантай байгша. «Тахяа юрын бэшэ, харин алтан үндэгэ түрөө» гэжэ арадай үльгэр соо хэлэгдэдэгые һанана бэзэт. Эгээ тиимэ үндэгэнүүдые, жэшээнь, Тульска областиин Шкирятовска райондо тахяанууд түрэнэ. Энэ районой колхозуудта үндэгэлдэг тахяа бүхэнһөө жэл соо дунда зэргээр 6-һаа 16 хүрэтэр үндэгэ абана. Район соо бүхы дээрээ ороoһо таряанай 100 гектар тарилгада 340 үндэгэ гэхэ гү, али гектар бүридэ 3 үндэгэ абана. Эндэхи үндэгэн бүхэн юрын бэшэ, харин алтан үндэгэн болоно бшуу.

Мүнөө үедэ шубуу үсхэбэрилгэ ехэ задагайран таранги. Үсөөн бэшэ ушарта шубуунай фермэнүүдтэ, оройдоо 100—200 тахяа байлгагдана. Хүдэлмэриие үргэнөөр механизацилха, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ арга олгодог, шубуу үсхэбэрилгын томо фермэнүүдые байгуулха хараа бодол баримталха шухала. Ороoһо таряанай хүгжэнги ажахытай колхозуудта шубууе промышленна ёһоор олоор үсхэбэрилгэ ойрын жэлнүүдтэ эмхидхэхэ шухала байна.

Совхозуудай министерство ороoһо таряанай совхозуудта, илангаяа шэнэ газар ашаглалгын районуудта шубуу үсхэбэрилгын промышленна шэнжэтэй фермэнүүдые байгуулха шухала. Эдэ ажахынууд олзо доход ехэтэй байха юм, тэндэхи ажалай гол процессүүдые механизацилха хэрэгтэй.

Мяханай ба һүнэй продуктнуудай промышленностиин министерство томо городуудые тойруул[…] шубуу үсхэбэрилгын тусхай фабрикануудые эмх[…]хэхэ ёһотой. Энэ талаар манайда ашагтай туһат[…] дүй дүршэл бии. 141 мянган толгой шубуутай, Мо[…]ковско областиин Томилинскэ шубуунай фабри[…] үнгэрэгшэ жэлдэ түрэдэг тахяа бүриһөө 190 үнд[…] абаһан, тиихэдэ жэлэй туршада фабрика бүхы дээр[…] 44 миллионһоо үлүү үндэгэ, найман мянга таб[…] зуун центнер диэтическэ мяха үгэһэн, 7 миллион 3[…] мянган түхэригэй олзо оруулһан байна. Москв[…] тойруулан шубуунай фабрикануудые байгууд[…] хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ, Ленинград, Киев, Свер[…]ловск, Молотов, Сталино, Омск, Новосибир[…] Харьков болон бусад городуудта ойро шадар тии[…] фабрикануудые эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Промышленна ёһоор шубуу олоор үсхэбэрилгэ э[…]хидхэхэ зуураа, бидэнэр шубуу үсхэбэрилгын фе[…]мэнүүдтэхи ажалые үргэнөөр механизацилха, тии[…]дээ манай түрүү ажахынуудай дүй дүршэлые, м[…]хилын саана шубуу үсхэбэрилгын туйлалтануу[…] ашаглаха ёһотойбди.

Уһанай шубуу үсхэбэрилгэдэ онсо анхарал ха[…]дуулха хэрэгтэй. Манай ороной олон районууд[…] нугаһа болон галуунуудай эдидэг һайн тэжээлт[…] нуга-бэлшээриин газарнууд, уһан сөөрэмүүд ехэ з[…]бэг. Сибирь уһан сөөрэмүүдээр баян, тэндэ хээр[…] галуунууд болон нугаһанууд һүрэг олоороо байра[…]даг, тиихэдэ гэрэй шубууд тоншье үсөөн. Уһа[…] сөөрэмүүдые эзэн ёһоор ашаглаа һаа, хэдэн ми[…]лион нугаһа болон галуу үсхэбэрилжэ болохо байн[…]

Ниитэ дээрээ 500 миллион үндэгэ дальбар[…] болгохо хүсэтэй 2500 шахуу инкубаторно-шубуу […] хэбэрилгын станцинууд орон дотор бии. Үнд[…] дальбараа болгохоһоо гадна, шубуу үсхэбэрил[…] ба шахажа мяхан болгохо ажалые даалган, э[…] станцинуудые шэнэдхэн эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Һү үйлэдбэрилгэ тухай

1960 ондо орон дотор һү үйлэдбэрилгые хоёр дахин ехэдхэхын тулада бүхы орон соогоо колхозууд болон совхозуудта үнеэн бүриһөө һү һаалгые 500—600 килограммаар дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Тиимэ ургалтые бидэ туйлажа шадаха гүбди?

Элидхэлдээ бэлэдхэжэ байхадаа би энэ асуудалаар олон хүдэлмэрилэгшэдтэй хөөрэлдөөб. Тэдэнэр элдэб һанамжануудые хэлэһэн байна. Зарим нүхэд һү һаалгын тиимэ ургалта туйлагдамаар гэжэ тоолоно, нүгөөдүүлынь хадаа зургаан жэлэй туршада үнеэнһээ һү һаалгын ургалтые оройдоо 250—300 килограммаар гэхэ гү, жэл соо 50—60 килограммаар дээшэлүүлхэ гэжэ түсэблэхые дурадхана. Тиихэ зуураа, өөһэдынгөө дурадхалнуудые эшэ үндэһэтэй болгохын тулада һүүлэй жэлнүүдэй туршада колхозуудта һү һаалгын дунда зэргын хэмжээн дээшэлээгүй шахуу гэжэ заана. Энээниие зүб гэжэ болохогүй: бидэнэр үнгэрһэн сагай, хангалтагүй хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдые баримталха бэшэ, харин манай бодото арга боломжонуудые баримталха ёһотойбди, эдэ арга боломжонууд хадаа, хэрбээ ёһотойгоор оролдоод байгаа һаа, һү үгэдэг малай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ зорилгые хараалагдаһан болзорһоо уридшье шиидхэхэ арга олгохо байна.

Тиимэһээ һү һаалгые 500—600 килограммаар дээшэлүүлхэ гэжэ хараалагдаһаниие туйлагдашагүй тоо гэжэ тоолодог нүхэд энэ тоодо хүрэжэ болохо байна, 1960 онһоо бури урдашье тэрээндэ хүрэхэ хэрэгтэй гэжэ зүбшөөхэ ёһотой. Олон тоото жэшээнүүд бидэниие энээндэ этигүүлнэ. 1954 оной туршада ороной эгээн элдэб зононуудай колхозуудта һү һаалгаар доро дурсагдаһан ургалта туйлагдаа: Тернопольско областиин колхозуудта дунда зэргээр үнеэн бүриһөө 564 килограмм, Челябинска—508, Черновицка—435, Рязанска—412, Воронежско—411 килограмм болоһон байна. Винницкэ областиин Винницкэ райондо жэл соо үнеэн бүриһөө 3.044 килограмм һүн һаагдаһан, тиихэдэ 1954 оной турша[…] үнеэнэй һү үгэсэ 403 килограммаар ургаһан бай[…] Жэлэй туршада үнеэн бүриһөө һү һаалгын 800[…] 1000 ба дээшэшье килограммаар ехэ болоһон рай[…]нууд болон колхозууд бии.

Эдэ областьнуудта һү үгэдэг малай ашаг ш[…]мые дээшэлүүлхэ талаар тон жиирэй хүдэлмэ[…]хэгдэһэн байна гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй: малай аду[…]га һайжаруулагдаһан, шэмэтэ тэжээл, иланга[…] силос бэлэдхэлгэ ехэдхэгдэһэн, малые харууһал[…] эмхитэй гуримтай болгогдоһон байна. Энээниие б[…]сад районууд хэжэ шадахагүй аал? Хэрбээ колх[…]зууд, районууд болон үнгэрхэдөө бүхэли област[…]нуудай һү һаалгые жэл соо 400—500 ба дээш[…]шье килограммаар ехэдхэжэ байгаа хадань, зу[…]гаан жэлэй турша соо бүхы орон соо колхозууд б[…]лон совхозуудта үнеэн бүриһөө һү һаалгын урга[…]тые 500—600 килограммда хүргэхэ бүхы үнд[…] һуури бии байна. Гэхэтэй хамта, үнеэдэй тоо толго[…] олошоруулхын, тэдээнэй һубайралгые усадхах[…] тула горьтойхон хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй.

(Түгэсхэлынь удаадахи номерто гараха)

Редактор Д. Л. ЛОБСАНОВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора — 46-32, заместителя редактора—32-74, отв. секретаря — 27-37, партийной жизни, сельского хозяйства — 47-59, пропаганды и переводов — 31-48, культуры и быта, промышленности — 35-11, местной информации и писем— 24-74. Для междугородных переговоров — 16.

Н—00371. Типография отдела издательств и полиграфической промышленности Министерства культуры БМАССР. Зак. № 725.